

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ŠIKANA Z POHLEDU UČITELE
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracoval:
Jiří Štěpánek

Brno 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen literaturu a prameny uvedené v přehledu literatury.

Písemná forma této práce je totožná s formou elektronickou, která je doložena na CD.

V Brně dne: 4.4. 2011.

.....

Jiří Štěpánek

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Aleně Plškové za pomoc při vedení bakalářské práce a její cenné rady a připomínky. Dále děkuji svoji ženě za pochopení a podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	2
1. Šikana jako pojem	5
1.1. Definice šikany a pojmenování jejích znaků.....	5
1.2. Historie šikany.....	8
1.3. Druhy šikany.....	11
2. Příčiny šikany	14
2.1. Osobnosti agresora.....	15
2.2. Osobnosti oběti	17
2.3. Následky šikany.....	18
3. Šikana z pohledu legislativy a statistiky	23
3.1. Legislativa související s řešením šikany.....	23
3.2. Šikana z pohledu provedených výzkumů.....	26
4. Prevence proti šikaně	28
4.1. Druhy prevence: primární, sekundární a terciální.....	28
4.1.1. Programy proti šikaně (obecné).....	30
4.2. Prevence šikany v zahraničí.....	30
4.3. Úloha učitele.....	31
4.4. Vzdělávání učitelů v oblasti prevence šikany.....	32
5. Praktická část	34
5.1. Metody a cíle průzkumu, stanovení hypotéz.....	34
5.2. Realizace průzkumu.....	35
5.3. Vyhodnocení dotazníku.....	35
Závěr	62
Resumé	64
Anotace	65
Klíčová slova	65
Seznam použité literatury	67
Seznam příloh	68

Úvod

Šikana a násilí jsou hrozivý fenomén, který začíná provázet děti od předškolního věku. Toto problémové chování vzniká také v důsledku neuspokojování nebo deformování základních potřeb dítěte. V této souvislosti jde velmi často o nenaplněnou potřebu komunikace, lásky a také samozřejmě nezařazení se do určitého společenství. Ovšem může se jednat i o malou stimulaci k vytvoření pozitivních mezilidských vztahů a životních cílů. Stejně důsledky přináší také nedostatečně rozvinuté schopnosti dětí žít zdravým způsobem ve skupině, která představuje společenství s hodnotnými mezilidskými vazbami.

Demokracie ve společnosti stojí a padá s rovnoprávností vztahů jak mezi jejími skupinami, tak i mezi jednotlivými členy. Pro vztah, který označujeme jako šikanování, je příznačná naprostá asymetrie sil, kdy silnější a mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva. V tomto smyslu je šikanování velice zákeřná nemoc, a dalo by se říci, že následky si některé z obětí nesou po celý život. Právý „virus“ šikanování napadá často celé skupiny, a to ty i ty nejmenší. Jen soužití, kde jsou vztahy mezi členy nebo skupinami rovnocenné, je základem demokratické společnosti, v níž se celý život pohybujeme.

Šikana se jako epidemie rozšířila do všech typů škol. Samozřejmě více tam, kde se praktikují tradiční způsoby pedagogické práce s autoritativním přístupem k žákům, kde se nepracuje s žákovskými skupinami, kde svět dětí je naprosto oddělený od světa dospělých. Není tedy divu, že se většina učitelů na těchto školách domnívá, že šikana u nich neexistuje. A tak se tato sociální nemoc, skrytá zraku veřejnosti a někdy i učitelů, může rozvíjet a ze zárodečné formy vybuchet do pokročilého stadia.

Já osobně jsem si vybral toto téma už proto, že se mě přímo dotýká. Před necelými třemi lety jsem využil nabídky učit na střední škole, která je zaměřena na výuku a výchovu mládeže pro stavební obory. Hned po mém nástupu do nového zaměstnání se šikana objevila v mé třídě a mně nezbylo nic jiného, než tento problém nějakým způsobem řešit. Člověk si přitom musí uvědomit, že pokud nemá nějakou systematickou koncepci řešení, může napáchat více škody než užítku a postiženému

- oběti šikany snaha pomoci spíše uškodí. Dále se dá počítat s velkým strachem, který má oběť z této odplaty, který samozřejmě můžeme překonat jen tím, že nám bude bezmezně důvěřovat a my tuto oběť nesmíme v žádném případě zklamat. Každá sebemenší chyba při mapování situace může vést k tomu, že se dostaneme do slepé uličky a nic se o případu nedovíme. Prostě, nikdo nic neví, nic jsme neviděli, on si vymýšlí, já bych to nikdy neudělal a další spousta výmluv nám zmaří veškeré naděje na vyřešení tohoto složitého patologického jevu.

Cílem mé práce není jen v problematice šikany se orientovat, ale také zjistit trend současného vývoje. Právě v praktické části své práce chci zmapovat, do jaké míry jsou šikanou zasaženi žáci na naší škole, jestli popisovaný případ byl jen výjimkou nebo představoval pomyslnou špičku ledovce. Mého průzkumu se zúčastnilo devadesát dva anonymních respondentů, domnívám se, že je dostačující počet pro srovnání s výzkumy, zmíněnými například v knize „Bolest šikanování“, jejímž autorem je Michal Kolář.

Do svého průzkumu jsem nezapojil jen žáky z učebních oborů. Tento anonymní dotazník vyplnili také studenti z maturitních tříd, kteří mají odpovědnější přístup ke studiu a také k normám společenského chování. Myslím si, že právě takové srovnání přístupů může být v mém průzkumu zajímavým přínosem bakalářské práce. Chci porovnat, jak může být tento patologický jev vnímán oběma těmito skupinami respondentů.

Ve své práci se dále hodlám zabývat také vlivem prostředí, ve kterém žáci vyrůstají. Konkrétně chci toto prostředí rozdělit do tří skupin, a to na žáky žijící v obcích do 3000 obyvatel, kde předpokládám, že jsou zde daleko bližší vztahy mezi lidmi a ti je většinou samozřejmě přímo řeší. Další skupina respondentů se bude skládat ze žáků, kteří pochází z obcí s počtem obyvatel od 3000 do 10000 obyvatel. Zde by se dalo očekávat prostředí, které bude už ovlivňováno určitou anonymitou, tak typickou pro města a městské čtvrtě. Poslední skupinou budou představovat žáci žijící v městech nad 10000 obyvatel, kde už jsou respondenti naplno zasaženi městským životem. Myslím, že výsledky průzkumu jsou svým způsobem zajímavé.

Bohužel se stále setkáváme s názory, které nás překvapí a právě proto je třeba o tomto problému mluvit a proti němu bojovat. Jen pro ilustraci zde uvádím jeden z těchto názorů. „Šikana je normální věc, i ve světě zvířat platí to, že silnější přežije, a proto ať chudáci chcípnu a silní žijou. To jsou základy genů pro dobrou předpoklad zdravějších jedinců, takže ten, kdo je šikanován, tak je to jeho problém, jestli se neumí postavit problému a jestli jej řeší přes učitele, rodiče, kámoše, tak je to slaboch, protože nikdo nebude za něj dělat celý život všechno. To je můj názor. Pokud vás serou ti silnější, tak hold na ně musíte použít zbraň těžšího kalibru - nože, střelné zbraně, železné tyče a podobně“.(citovaná obhajoba matky syna, kterému bylo prokázáno, že šikanuje svého spolužáka, jak jí vyslovila dotyčná matka, která byla pozvaná do školy k výchovnému poradci).

Doufám, že svou práci použijí nejen já, ale i někteří moji kolegové, kteří se s tímto patologickým jevem setkají a nebudou si jisti, jak moc se mohou spolehnout například na informace od svých žáků a podobně. Určitě nebude žádným návodem, který by určil, jak se šikana řeší, ale někdy stačí se zamyslet nad užitými pojmy nebo vyhodnocením některých otázek a můžeme dostat jiný pohled na tento problém.

1. Šikana jako pojem

Slovo šikana jako takové má zřejmě původ ve francouzském slově chikane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na přesném výkladu předpisů například vůči občanům, od nichž úředníci požadují další a další potvrzení. V tomto významu se slovo šikana uplatňuje v souvislosti se zneužíváním moci a to se týká především pojmů „policejní šikana“ nebo „úřednická šikana“. Dnes se právě toto slovo používá především jako synonymum pro psychotraumatizaci ve skupině a hlavně především pro opakované týrání, ponižování nebo omezování jedince jiným člověkem nebo skupinou prostřednictvím manipulace či dokonce agrese.

1.1. Definice šikany a pojmenování jejích znaků

Podle některých článků se ani odborníci nemohou shodnout na přesné definici pojmu šikana. Jde o pojem především z oblasti mezilidských vztahů, nikoli práva. Z literatury se můžeme dovědět celou řadu různých definicí, ale obecně bychom mohli říci, že šikanování je jakékoliv jednání, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí, zastrašování nebo psychického omezování či nátlaku jedincem nebo skupinou vůči jedinci nebo skupině lidí, kteří se z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Proto zahrnuje mnoho nejrůznějších činností. Mezi nejběžnější praktiky patří samozřejmě fyzické útoky v podobě bití, vydírání, problém se může dokonce v některých případech týkat i loupeže.

V případě dětí se může jednat také o poškozování různých věcí druhé osobě nebo jejich zatajování, schovávání a může docházet také ke krádežím, zpočátku jen drobných, které však mohou postupně přecházet i k podobně závažnějším deliktům. Potom sem můžeme řadit psychické útoky v různé formě, zpočátku se může jednat o nadávky, vyhrožování obvykle spojené s ponižováním, k tomu se přidává samozřejmě pomlouvání spojené s nepřímou podobou šikany jako je nápadné přehlížení a ignorování oběti v kolektivu. Může mít dokonce i podobu sexuálního obtěžování,

které může přerůst až ke zneužívání. Je třeba také vždy přesně a nekompromisně vymezit rozdíly mezi škádlením a šikanou. Protože pokud svého kamaráda škádlím, tak očekávám, že to bude legrace nejen pro mě, ale také pro něj. Když vidím, že to jako legraci nebere nebo je dokonce zraněný, tak pocítím lítost a omluvím se mu. Nejde vždy jen o škádlení, někdy se může jednat o dost tvrdé střety, ale vždy musíme také dobře vědět, co šikana není. Někdy například dochází ke střetům mezi skupinami chlapců ze sousedních obcí a v případě, že si několik těchto výrostků „podá“ některého přespolního jinocha, tak určitě nebudeme mluvit o šikanování, protože záhy to druhá strana stejnou mincí oplátí.

Musíme si také uvědomit, že i šikana má své určité formy vývoje. Nejde hned o fyzické napadání, ale zpočátku jde o zcela nenápadné příznaky, kterých si nemusíme ani všimnout.

„První stadium se v podstatě odehrává v jakékoli skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat legrácky. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je už klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem“. (Kolář, M., 2001, s. 36)

„První stadium: Zrod ostrakismu (můžeme ho označit jako zkoušení nebo výběr oběti)

Právě zde jde jen o mírné, převážně psychické formy ani ne násilí, kdy se člen nějakého kolektivu přestává cítit dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané obtížné písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen

z toho, že je chození do školy obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito „šifitelé viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. Zpočátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

V pátém stadiu jsou normy agresorů přijaty nebo aspoň respektovány téměř všemi členy skupiny. Nastává plné nastolení ideologie šikanování, tzv. **stadia vykořisťování**. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na "otrokáře" a "otroky", kdy agresori sami sebe označují za nadlidi, krále atd. a své oběti za podlidi, poddané atd. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné, od peněz po školní znalosti. Největším důkazem moci nad těmito otroky je skutečnost, že jim otrokáři mohou způsobit bolest, znásilňovat je všemi způsoby, a oni nejsou schopni se bránit. Postupem času dochází ke zdokonalování a narůstání násilí. V malé skupině vítězí zlo, nápadně podobné fašismu.

Ti, co byli dříve neutrální či mírně nesouhlasili, se stále aktivněji připojují k týrání nebo samostatně začínají šikanování realizovat. Brutální násilí je považováno za něco normálního. Zbytky lidskosti byly vytěsněny, není zde místo pro soucit s utrpením a zcela vymizel pocit viny.“ (Kolář, M., 2000, s. 31 - 36)

1.2.Historie šikany

Pokud se budeme ptát, kde se šikana vzala, jak dlouho už lidem otravuje život, můžeme zjistit velice zajímavé informace.

„Už v zamyšlení nad verši Písma se objevuje ve výkladu slovo šikana, ta se týkala Hagar, otrokyně Sáry, manželky Abraháma, která právě s ním počala dítě. Poté Sára začala Hagar týrat, a to jak zpočátku psychicky, tak později i fyzicky. Ve verších je ukryta ještě jedna zajímavost, a to promlouvající anděl, který k ní mluvil, zřejmě ho nebylo vidět. Hagar zřejmě anděla slyšela, ale to, co viděla, jako živé nevypadalo. A proč právě Hagar? Bůh dobře věděl, že Sára určitě se svou šikanou nepřestane. Hagar proto potřebovala vědět, že ji stále někdo vidí a ochraňuje. Tato víra jí umožnila šikanu unést a nakonec porodit zdravé dítě. Musíme mít stále na mysli, že Bůh nechtěl, a proto i nemohl ovlivňovat svobodnou vůli obou. Bylo nutné, aby Hagar vydržela, aniž by někdo Sáru, která sama nedokázala dát svému muži dítě, zastrašoval. Hagar zřejmě řekla Abrahámovi, co se stalo, a proto Abrahám schválil jméno dítěte. A určitě mu řekla i o tom, že s ní mluvil pravý Bůh, i když nevypadal jako živý. To byla právě pro Abraháma nepochybně nová a velmi zajímavá informace. Nejpozději od této chvíle věděl, že ho Bůh může pozorovat, i když on o něm neví.

Uvedená událost znamenala, že o ukončení šikany se Bůh postará, ale otrokyně nesmí zpychnout, má se pokořit. Písmo nám nic neříká o dalším osudu Hagar. Pravděpodobně byla Izmaelovi (tak se dítě jmenovalo) jak kojnou, tak i chůvou.(<http://bibahis.blogspot.com/>)

Jednalo se asi popis nejstaršího šikanování, o kterém jsem se kdy dověděl. Pokud se ještě podíváme do starověku, tak zde, v jednom známém městském státě, najdeme přímo slovo, které šikanu startuje, a to je ostrakismus. V původní formě šlo o takzvané střepinové hlasování o vypovězení občana ze starověkých Athén. V současné době, jak jsem již uvedl, je tento pojem používán obecně - ostrakizovat znamená vyloučit jedince z kolektivu, jedná se o první stadium šikany. Je zajímavé, že ostrakismus byl vlastně zaveden v athénské ústavě v roce 510 př.n. l. „Spočíval v hlasování občanů pomocí hliněných střepů (řecky ostrakon) o tom, je-li někdo z nich

nepřítelem státu. Každý rok, zhruba v našem měsíci lednu, lidové shromáždění rozhodovalo o tom, zda je v daném roce potřeba hlasovat o vypovězení nějaké osoby. Byla - li odpověď kladná, uskutečnilo se hlasování v některém z následujících dnů. Lidové shromáždění hlasovalo tím způsobem, že každý z účastníků napsal na hliněný střep – levný dobový psací materiál – jméno člověka, který podle jeho mínění představoval pro obec největší nebezpečí. Shromáždilo-li se více než 6 000 hlasujících, pak ten, jehož jméno bylo na střepích zmíněno nejčastěji, byl automaticky vypovězen na 10 let z Athén. Do domovského města se po tuto dobu nesměl pod hrozbou smrti vrátit. Dotyčný však nebyl nijak poškozen na majetku, nic mu nebránilo sehnat si prostředníka, který by majetek po dobu jeho nepřítomnosti spravoval. Ostrakismus, původně ustavený jako ochrana proti nastolení tyranie, byl hojně využíván politickém boji, kdy dopadal i na schopné a ambiciózní politiky. Docházelo i k případům, že ostrakizovanému byl zvláštním výnosem povolen předčasný návrat. Kupříkladu v době hrozícího perského vpádu roku 480 př. n. l. byl z vyhnanství předčasně povolán v té době velice známý vojevůdce Aristeidés.“(<http://nepovinnacetba.webmode.cz/news/ostrakismus/>)

Ostrakismus je tedy vytěsnění jedince z kolektivu nebo společnosti a jeho částečné nebo úplné ignorování. Je využíván kolektivem jako trest, nebo v našem případě spíše jako forma nějakého nátlaku a izolaci jedince.

Specifickou formu představuje šikana v armádě již od dob Rakouska - Uherska. Dříve se ale toto ponižování včetně psychického a fyzického týrání nenazývalo šikanou, byl to tvrdý výcvik, upevnění morálky, výchovné metody nebo cokoli jiného. Tato forma byla dříve vesměs společností přijímána a dokonce by se dalo říci, že ji lidé vědomě tolerovali. Velení armády sice některé brutální případy exemplárně potrestalo, ale nikdo už nespočítá tisíce smutných příběhů, které zůstanou navždy černou skvrnou v osudech postižených vojáků.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století patřila v naší armádě mezi běžné formy šikany například takzvaná barevná hudba, kdy se dotyční museli převlékat postupně do všech stejnokrojů, tepláků a pyžama. Podobný způsob šikany zvaný metro spočíval v plazení se pod postelemi na světlici, v každém prostoru mezi postelemi se musela hlásit nějaká stanice metra. Jiný způsob zvaný jukebox se

praktikoval zavřením nováčka do plechové skříňky na výstroj, kde musel zpívat pro obveselení mazáků. Mezi další kratochvíle mazáků patřilo úkolovat nováčky nošením čerstvého vzduchu v ešusech do světlice, lechtání žárovky či štěkání do zásuvky a samozřejmě i klikování nařizované obligátním "dej si dvacet". Mezi ty brutálnější formy pak patřily odběry krve do ešusu, kdy dotyčný nováček dostával pěstí do nosu, dokud mu netekla krev. O nic lepší asi nebyl ani kosmonaut, kdy nováček zavřený do plechové skříňky na výstroj byl vyhozen z okna nebo ze schodů.

Nejsme ve světě asi ničím výjimečným, protože pokud se podíváme do jiných států, tak je tam situace možná ještě horší. Nedávno tiskem proběhla zpráva, ve které se píše o nepředstavitelných praktikách v německé armádě. Tam se v kasárnách v Mitterwaldu mladí vojáci v rámci přijímacích rituálních obřadů museli podrobovat hroznému ponižujícímu šikanování. V rámci těchto úkonů museli například pít alkohol do pozvracení, jíst syrová játra, jíst kvasnice, šplhat nazí po laně a různé další věci. Bohužel se zjistilo, že tyto praktiky zde přetrvávaly již od osmdesátých let.

Také britské ministerstvo obrany začalo nedávno vyšetřovat případ šikany britských vojáků sloužících u námořnictva. Média dokonce mají k dispozici záběry, na nichž jsou nazí mladíci, kteří jsou nuceni zápasit a být u toho šikanování svým okolím. Jedná se prý o nováčkovský rituál. Jeden z námořníků skončil dokonce v bezvědomí.

„Zřízení speciální vojenské policie si také vyžádala situace v ruské armádě, která je pověstná svým tvrdým výcvikem a také samozřejmě tvrdou šikanou.“ (<http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/ruska-armada-zavede-vojensko-policii-i-kvuli-sikane>). Nedávno uveřejněný případ zmrzačeného vojína Andreje Syčeva, kterého jeho délesloužící kolegové zřídili tak, že mu museli být amputovány obě nohy a pohlavní orgány, nenechal chladným ani Vladimíra Putina, který nařídil incident důsledně vyšetřit a trval na exemplárním potrestání viníků. Sám nejvyšší představitel Ruska si totiž pochvaloval, že šikany v ruské armádě ubývá.

V americké armádě se nováčci také nevyhnuli šikanování. Není to dlouho, co nám sdělovací prostředky přinesly zprávy o šikaně v této armádě, která se také

vyznačovala neobvyklou krutostí. Byla umocněna i tím, že vojáci byli pod psychickým tlakem probíhajících bojů. „Fakt, že například na vojenské základně Fort Hood, která patří mezi největší ve Spojených státech, se stane každý měsíc více než deset sebevražd a v červenci se jich tu stalo sedmdesát pět, také může o řadě věcí vypovídat nebo alespoň něco naznačovat.“(<http://blisty.cz/art/49751.html>) Také nás média několikrát informovala nejen o šikaně v armádě, ale také o šikanování vězňů těmito vojáky, sami Američané se tyto případy snaží velice důkladně prošetřovat a samozřejmě i trestat. O tom svědčí i rozsudky, které byly nad některými pachateli vyneseny.

Vidíme, že situace v armádě je podobná na celém světě. Zde má totiž šikana dost příležitostí propuknout. Pomáhá tomu pocit nadřazenosti z pozice vyšší hodnosti, z pozice delší doby strávené v kasárnách a také to může být obyčejná subjektivní lidská snaha někoho si podrobit.

Už jsme se dotkli problému vězení, kde má také šikana hodně příznivců. Celý systém je nastaven podobně jako v armádě a pokud je více lidí déle pohromadě, zákonitě se najde někdo, kdo se pokusí nějakým způsobem vybijet si své síly na tom, kdo se mu bude zdát nejslabší, a proto nejvhodnější obětí.

Bohužel někteří žáci ve školách se snaží tyto praktiky z popsaných institucí věrohodně napodobovat, protože se chtějí cítit starší, silnější, mocnější a vyspělejší.

1.3.Druhy šikany

Fyzická agrese – zde se jedná o situaci, kdy agresor používá k šikanování oběti veškeré fyzické násilí, kdy ke svému agresivnímu a násilnému chování nevyužívá jen svoji sílu, ale pomáhá si i různými předměty a někdy dokonce i zbraněmi, kterými samozřejmě učiní útok daleko důraznějším a brutálnějším. Dokonce cítí, že používáním těchto pomůcek se zvyšuje jeho moc a zvyšuje se jeho odhodlání k ještě větší agresi. Většinou se jedná o šikanu rozvinutějších forem, která už je rozběhlá a okolí ji už nejenže toleruje, ale normy těchto agresorů přijímá bez veškerých výhrad.

Slovní agrese a zastrašování – v tomto případě agresor oběti zatím jen vyhrožuje budoucím fyzickým útokem. Agresor v tomto případě sám sobě dodává odhodlání a někdy i odvalu k fyzické agresi. Postupně oběť čím dál více zastrašuje, nadává jí, vysmívá se, zveličuje některé slabé stránky šikanovaného a snaží se už slovně získat určitou převahu.

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi – tento druh šikany se nejvíce dotýká děti ve škole, Zde postupně agresor oběti ničí a odcizuje věci nebo si je půjčuje a následně vrací znehodnocené, týká se to zejména školních pomůcek. Může se jednat i o části oblečení, které nějakým způsobem svévolně ničí, aby ukázal svoji převahu a nadřazenost.

Násilné a manipulativní příkazy – do tohoto druhu šikany lze zahrnout veškeré příkazy, které agresor vynucuje na oběti. Když jsme se zde zmínili v předchozím bodě o vojenské šikaně, tak právě do tohoto druhu šikany patří veškeré vynucování různých činností pod pohrůzkou násilí a to i takových, které již nejsou v souladu s lidskou důstojností. Patří sem, v případě žáků, například odevzdávání svačin, kapesného, ale i psaní úkolů pro agresora.

Mezi specifické druhy šikany se někdy zařazují i některé moderní praktiky například:

Kyberšikana - Co vlastně rozumíme pod pojmem kyberšikana? Někdy právě forma tohoto patologického problému doprovází obyčejnou šikanu žáků ve třídách, dalo by se říci, že ji někdy vlastně v některých případech doplňuje. Zvláště dnes, kdy je naprostá většina dospívajících připojena na internetové sítě, jako například „facebook“. V čem vlastně spočívá kyberšikana? Především v tom, že se na internetu zveřejňují o oběti pomluvy, nebo i pravdivé, ale choulostivé informace z jejího soukromí, včetně obrazového materiálu (nemusíme si namlouvat, jak je v současné době snadné je získat, třeba prostřednictvím mobilního telefonu). Nedávno jsme byli několikrát svědky případů, kdy média přinesla záběry o provokování učitele přímo ve výuce. Patří sem i příběh učitelky, kterou si při sexu nahrál její žák, který se chtěl udělat za každou cenu zajímavým. Obrázky bývají navíc upravené tak, aby oběť co nejvíce zostudily. Jediné, co tedy známe, je oběť. Typické znaky šikany zde chybí, avšak opět nacházíme typický asymetrický osobní vztah mezi obětí a agresorem. Při popisu šikany jsme ji definovali jako akt, kdy agresor demonstruje svou moc a převahu. On je ten, kdo si díky své

převaze může dovolit oběť pokořovat, zotročit atd. Při kyberšikaně může být skrytý, dokonce se někdy jedná o slabého zákeřníka, možná dokonce o pomstu toho, kdo se stal obětí šikany, a komu proto nebudeme jeho počínání příliš zazlívat. – „Internet může být tedy nástrojem umocňujícím šikanu, kdy je zahanbující materiál získán za použití násilí, například pokud jde o fotografii nebo video zachycující oběť ve chvíli trýznění, nebo když se celá skupina spolužáků domluví na vytvoření a „propagaci“ internetové stránky, na níž je potom vybraná oběť ostouzena.“(<http://www.radirna.cz/internet/co-je-kyberšikana.html>)

Další možnou formou šikany je:

Mobbing – „výraz je odvozen od slova Mob: dav, smečka, chátka - přeneseně pak pojem obtěžování. Psychické týrání - anglickým ekvivalentem - mobbing – dalo by se říct, že je to vlastně násilí bez násilí, bez podlitin a jiných viditelných stop po fyzickém násilí. Psychickým týráním na pracovišti je třeba rozumět každé zneužívající chování, projevující se v jednání, slovech, činech a dokonce i v gestech.“(Sekot, A., 2009, s.66)

Není přímo součástí školní šikany, ale je třeba si uvědomit, že právě školní šikana může s přibývajícím věkem agresora právě přerůst do mobbingu. Proto je potřeba si připomenout, že všechny zmíněné druhy šikany patří do stejné skupiny patologických jevů, které se projevují ponižováním vybraného většinou slabšího jedince a jeho postupné izolování od ostatních členů skupiny.

Mezi další patologické jevy patřící do této skupiny můžeme jmenovat „**bossing**“, kde se jedná o šikanování podřízeného nadřízeným a ještě bychom mohli uvést „**stalking**“, neustálé pronásledování oběti, jak fyzicky, tak formou telefonu, internetu a podobně. Tyto jevy do normální žákovské šikany ovšem nepatří, a tak se jimi v této práci již nebudeme zabývat. Myslím si, že bylo nutné se o nich alespoň zmínit.

2. Příčiny šikany

Před několika lety jeden důstojník hradní stráže, kdy se zde odhalily případy šikany, prohlásil, že šikana v armádě vzniká z nudy. Doslova asi těmito slovy: „Pokud vojáci nemají odpovídající zaměstnání, začínají se zabývat těmito činnostmi“. Určitě je na tom kus pravdy, ale není to jen nuda, je zde podstatně více aspektů, které vznik šikany nastartují. „Některé příčiny šikany jsou zřejmé na první pohled, jiné objevíme teprve tehdy, když jdeme do hloubky problému. Můžeme začít i tím, že se od mladého muže očekává určitá tvrdost, mužnost a nebojácnost.“ (Říčan, P., 1995, s.28)

Nepochybně důležitou roli při vzniku šikanování hrají osobnostní rysy jak obětí, tak i agresorů, také různé podmínky týkající se okolního prostředí, které se nachází ve škole nebo přímo prostředí uvnitř třídy, v takzvaném klimatu třídy. Vliv na vznik šikany mají tedy nejen osobnostní rysy šikanujícího a jeho oběti, ale i okolí, které se vyznačuje určitou lhostejností. Dalším aspektem je samozřejmě i sociální atmosféra, nevhodné klima sociální skupiny, úplná nebo částečná absence výchovného vedení a právního postihu.

Šikana, jak jsem se již zmínil v předchozích částech, se vyskytuje v nejrůznějších typech kolektivů, kde je více lidí pohromadě, jako na vojně, ve škole, ve výchovných zařízeních. Tato zařízení mají společné především to, že se jedná o uzavřené celky, ze kterých není úniku - povinná školní docházka atd., to může napomáhat vzniku šikany.

„Také určité ohrožení mladé generace je dáno morálním stavem společnosti. Komeracionalizace současného života, jeho materializace, stále narůstající egoismus, současná převládající hodnotová orientace. Nadměrná přesycenost podměty, která je typická pro současné prostředí na všech úrovních“. (Kraus, B., Poláčková, V., 2001, s.111)

Důležitá je samozřejmě výchova v rodině. Někteří rodiče vychovávají své děti k názoru, že jedinec musí být silný a v životě uplatní pouze ti silnější. Děti se pak tohoto názoru těžko zbavují. Dokonce při této výchově považují slušnost a ohleduplnost

za slabost, na druhé straně fyzickou sílu, drzost a hrubost za vlastnosti pro život nejdůležitější.

Tímto způsobem výchovy podporují u svých dětí prosazování osobních zájmu na úkor ostatních. Když se tito rodiče dozví, že se jejich dítě dopouští šikany, omlouvají ho, že se alespoň v životě neztratí a že život se stejně s nikým nemazlí. Bohužel přesně tak odpověděla i matka jednoho z iniciátorů šikany v mé třídě, o které jsem se zmínil již v úvodu. Právě takový přístup ve výchově se může stát tím pomyslným spouštěcím mechanismem šikany. Podobných spouštěcích mechanismů šikany může být daleko více, může se k nim řadit i sklon k agresivnímu jednání, často podporovaný vznětlivou povahou a jak už jsem se zmínil, i nevhodným způsobem výchovy v rodině. Bohužel sem určitě patří i pokles autority učitelů. Ta je způsobena jak neustále se zvyšujícími právy žáků, tak i kritikou učitelů od samotných rodičů, kteří nemají zájem nejen o výuku, ale ani o výchovu svých dětí.

K dalším příčinám šikany se řadí i snaha vypadat mužně, touha po moci, možnost ovládat druhého člověka, protože, když ovládáme jiné lidi, může nám to pomoci splnit naše přání, dále je zde přítomen motiv krutosti. Je zvláštní, že některým lidem působí potěšení, když vidí utrpení druhého. Nemalou roli při šikaně může hrát také zvědavost a frajeřina. Se zvědavostí souvisí i již zmíněná nuda se kterou se může propojit i touha někoho ovládat.

Do tohoto okruhu příčin vzniku šikany patří například i touha upoutat na sebe určitou pozornost, kdy se dítě snaží být středem pozornosti ve třídě. Méně častým důvodem k šikaně může být i závist, že jiný žák má větší přízeň u učitelů. Paradoxně se agresorem může stát i žák, který byl objektem šikanování. Právě, aby se vyhnul svému týrání, začne šikanovat jiného žáka.

2.1. Osobnost agresora (útočníka)

O osobnosti šikanujících dětí se dozvídáme z řady provedených výzkumů, které jsou uveřejňovány v různých médiích. Agresor je většinou nadprůměrně tělesně zdatný jedinec, ale není to dogma, i ti menší a slabší mohou být těmi, kdo šikanu

vyvolává. Právě ti se snaží na svou stranu získat ty silné a obratné a společně vyznávají kladný vztah k projevům agrese. Pro agresora je typická touha dominovat, ovládat druhé a bezohledně se prosazovat. Má sníženou schopnost vcítit se do pocitů druhého, má pocit, že to vše je zábava. Strach v očích obětí je pro něj vzrušující. Je to slast, kterou potřebuje opakovat a postupně i zvyšovat. Agresor může mít vysoké sebevědomí nebo naopak může být vnitřně nejistý.

Šikanující děti jsou obvykle posuzovány jako děti s nižším IQ a poruchami čtení. Není to však pravidlem, jsou známé i případy rozumově velmi zdatných dětí.

Agresorem se většinou stává disharmonická osoba. Agresori mohou pocházet z rodin, kde se buď otec, matka nebo oba společně dopouštějí fyzického nebo citového násilí. Může se jednat o tělesné násilí ve vztahu přímo k dítěti, nebo ve vztahu k manželům navzájem. Převládají zde tresty, a to zejména tělesné, které mohou přerůst v týrání. Proto rodiče agresorů bývají k agresivnímu chování tolerantnější. Tím se dítě učí, podle metody příkladu, že násilí a agrese jsou vhodnými prostředky, aby člověk dosáhl svého.

Agresorovo svědomí není dostatečně vyvinuté, nemá žádné vědomé pocity viny, netrápí se skutečností, že někomu ublížil. Zasloužený trest vnímá jako křivdu. Těmto jedincům chybí náhled na nemorálnost jejich jednání.

„I ti, na první pohled suverénní lidé, mají často ve skrytu duše strach, který se snaží skrýt za hrubým a násilným chováním“.

Za maskou síly, přehnaným vychloubáním, za uniformami, oholenými lebkami a vysokými botami, za zbraněmi a agresivními výkřiky se obvykle skrývá slabost a bezmocnost“ (Bendl, S., 2005, s. 44)

Můžeme zaznamenat výskyt tří typů agresorů-iniciátorů šikanování.

„První typ

Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energickým přetlakem, kázeňskými problémy, s narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchající trestnou činností.

V rodině agresora se často vyskytuje agrese a brutalita. Vypadá to, jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.

Tento agresor šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně. Vyžaduje absolutní poslušnost a používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Druhý typ

Slušný, kultivovaný, sevřený, zvýšeně úzkostlivý, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Pro rodinnou výchovu je typické časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky. Jeho násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše skrytě, bez přítomnosti svědků.

Třetí typ

„Srandista“, **optimistický, dobrodružný**, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídká oblíbený a vlivný.

V rodině nejsou zaznamenána významnější specifika. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot. (Kolář, M., 2001, s. 86)

2.2 Osobnost oběti (šikanovaného)

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Šikana hrozí například dítěti, které přijde jako nové do sehraného kolektivu. Podobné případy hrozí zejména ve společnostech a v prostředí, kde vládne vysoká tolerance k násilným formám chování.

Oběti jsou oproti agresorovi vždy různě znevýhodněné, například fyzicky, mají menší fyzickou sílu nebo jsou menšího věku, jsou neobratné nebo se sníženým intelektem. Není ani vzácností, že se dítě stane předmětem nepřátelské skupiny pro nějakou svou přednost. Typickým příkladem může být nadprůměrná inteligence. Největší nevoli vyvolává zejména otevřené odmítání násilí.

Častěji se však děti stávají terčem šikany pro nějaký handicap. Velkou roli hraje viditelná odlišnost dítěte, nápadnosti v jeho zjevu, jako jsou zrzavé vlasy, obezita, koftání apod. nebo v jeho projevech, což si agresori berou jako záminku k šikaně. Pohrdání skupiny vedoucí k šikaně může postihnout i dítě ze sociálně slabé rodiny. Děti se nemohou oblékat „podle módy“, ani nemají přiměřené kapesné. Důležitým faktorem je v šikaně rasová odlišnost, především barva pleti. Šikanované děti jsou v kolektivu méně oblíbené. Obětí se snadno stává outsider třídy, dítě osamělé, bez kamarádů, neschopné se přidružovat, dítě s protivným chováním atd. Část obětí má rodiče s velmi úzkostnou a přehnaně pečující povahou, jedná se hlavně o úzkostlivě pečující matky, které žijí neustále v obavách, aby se dítěti něco nepříhodilo.

Zvláštní skupinu tvoří oběti, které jsou současně agresory, jsou také nazývány jako „agresivní oběti“. Zúčastňují se, zvláště ve skupině, šikanování jiných dětí. U těchto šikanujících obětí je čtyřikrát pravděpodobnější než u ostatních skupin, že trpí nedostatkem pozitivních představ o sobě a pocitem nejistoty ve škole. Je však i pravděpodobnější, že po aktu šikanování budou litovat, že týrali druhé.

2.3. Následky šikany

Každé šikanování je velice závažnou poruchou vztahů ve skupině, ta má systémový charakter a tím pádem zasahuje celou tuto skupinu. Je nebezpečné, nejen pro oběti, ale i agresory. Ostatní členové skupiny a v neposlední řadě i celá skupina jsou vlastně také oběti. Šikana nám pak zcela paralyzuje výchovnou funkci skupiny a postupně proměňuje její působení v destruktivní. Šikana může zasáhnout kohokoliv, například rodinu oběti, která je zasažena jak tragédií dítěte, tak i dalšími okolnostmi, třeba „očerňováním“ oběti.

Některé následky šikany ve skupině

Jak již bylo řečeno, šikanování způsobuje škody všem členům skupiny. Nejsou to jen ti přímo postižení. Tato nákaza se nezadržitelně šíří a nakonec zachvátí i nešikanované a nešikanující spolužáky, kteří nemusí mít zdánlivě se šikanou nic společného, mohou jen násilné chování vůči oběti schvalovat nebo tolerovat.

Hlavní negativní důsledky šikany, by se daly rozdělit na tyto čtyři:

- Poškození psychického a fyzického zdraví obětí, které způsobuje obětem nepředstavitelné psychické a fyzické utrpení, které někdy může mít dlouhodobé následky, někdy dokonce na celý život. Je nemálo případů, kdy může být ohrožen dokonce i život šikanovaného jedince.
- Posilování negativních a antisociálních postojů u agresora, které nikdo nepotrestá a on je pak utvrzovaný ve svém jednání, nikdo mu bohužel nedá najevo co smí a nesmí dělat. Pak už přichází upevňování a někdy i rozvíjení antisociálních postojů, které nezadržitelně pokračují celkovou připraveností pro závažnější trestnou činnost.
- Potlačení smyslu pro spravedlnost a ztráta iluzí o společnosti i u ostatních členů skupiny, kteří se nemuseli aktivně účastnit šikanování, ale byli jen svědky tohoto jevu. Tito účastníci přestanou věřit institucím, které by člověku měly zajistit ochranu. Mají pak pocit, že se s těmito vztahy nedá nic dělat a nikdo už není schopný zajistit pro slabší jedince bezpečnost.
- Minimalizace pedagogického působení u skupiny jako celku. Každý učitel se snaží o výchovný a výukový posun své třídy nebo skupiny, šikana v kolektivu však klade velikou překážkou tomuto snažení. Proto výukový růst v takovém kolektivu, kde dochází k těmto patologickým jevům, je minimální. (Kolář, M.,2000, s.67)

Následky šikanování u obětí

Protože šikana je velmi nebezpečná, každé poškození závisí určitě také na tom, zda je oběť šikanována dlouhodobě či krátkodobě. Oběť šikany si v každém případě samozřejmě odnese ty nejtěžší následky. Musíme si uvědomit, že někdy šikana dítěte probíhá i několik měsíců, ale také až několik let. Jedinec, který šikanu zažije, si nese následky na tělesném a hlavně duševním zdraví někdy i po celý svůj život.

U obětí, které prodělaly pokročilejší stadia šikanování, jsou následky samozřejmě velmi závažné a mají nejen celoživotní charakter, ale někdy také v důsledku této negativní zkušenosti jsou oběti odhodlány si sáhnout i na život a pokusí se o sebevraždu.

Když je šikanování dlouhodobé, dochází u obětí k úzkostnému a **panickému strachu o život**. Pokud je dítě systematicky neustále zesměšňováno, uráženo a ponižováno, ostatní ho bijí, kopou atd., žije neustále ve strachu z ohrožení, co dalšího ještě může přijít. Tento pocit pozvolna přerůstá do **trvalé deprese**, jenž má za následek poruchy spánku, noční můry, bolesti hlavy a zvracení. Oběti se pak musí i dlouhodobě léčit. Jsou případy, kdy oběť například není schopná pokračovat ve studiu ani v případě, kdy chce studium dokončit na jiné škole. Pro oběti nejsou tak podstatná tělesná zranění, z těch se zotaví, ale duševní a psychické rány jsou až příliš hluboké a těžko se zacelují.

„Tyto zdravotní problémy, které se u obětí projeví, patří do kategorie posttraumatických stresových poruch, které jsou mezinárodně uznávanou psychiatrickou diagnózou. Tato posttraumatická stresová porucha je vážné, někdy přechodné, jindy celoživotní onemocnění, které vzniká v důsledku těžké, význačně stresující, někdy jednorázové, jindy spíše dlouhodobé, opakované stresující události, například těžké šikany, teroristického přepadu, přírodní katastrofy nebo účasti v bojových operacích.

U dětí se tento stav může projevit zmateným a neklidným chováním.“ (Bendl, S., 2005, s. 36)

Hlavní příznaky posttraumatické stresové poruchy :

- vynořují se opakované stresující vzpomínky na události
- traumatizující událost se objevuje opakovaně v nočních můrách
- zraňující událost se vrací v jednání a pocitech. Dospělí i děti mají pocit, že událost znovu prožívají, mají halucinace i iluze.
- postižený jedinec prožije intenzivní stres, pokud se setká s podněty, které zraňující událost připomínají nebo jsou jejím symbolem

Oběti se vyhýbají podnětům, které se nějak k události vztahují a cítí se otupěle, což před událostí nepociťovaly. Tento stav se projevuje následujícími příznaky:

- oběti vyvíjejí úsilí, aby se vyhnuly myšlenkám a rozhovorům, které s událostí souvisejí
- mají pocit odcizení od druhých lidí
- zúžený rozsah citového života
- výrazně klesá zájem a účast na významnějších činnostech

nejsou schopny vyvolat si v paměti důležité okolnosti svého duševního poranění

„O posttraumatickou stresovou poruchu jde v případě, že klíčové příznaky trvají déle než 4 týdny, jsou příčinou klinicky významných obtíží, nebo poškozují osobnost v sociálních vztazích, v zaměstnání atd.“.(Kolář, M.,2000, s.112)

I u obětí počátečních stadií šikanování jsou následky velmi vážné, způsobují těžkou psychickou deprivaci. Žáci se ve škole necítí dobře, jejich vztah ke škole je negativní.

Pro dokreslení toho, co oběť prožívá, předkládám zpověď kluka z osmé třídy.

„Zpověď oběti počátečního stadia šikanování

- nadávaj mi
- dělaj mi naschvály
- maj na mě poznámky, když přijdu po nemoci
- rejpať do mě
- když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet, tak mu poraděj mě
- když nejsem ve škole, říkaj učitelům, co není pravda
- když něco provedou, snažej se to svalit na mě

- když se učitel zeptá, jestli má někdo tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
- v hodině, když je písemka, tak z ničeho nic se ozve, abych neopisoval
- z ničeho nic na mě přistane houba a pak, když je obtisk na zdi, tak to hoděj na mě
- všichni maj strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- když jsem služba, tak všichni schválně udělaj ve třídě nepořádek
- nepouští mě mezi sebe, když si povídají
- když si řeknu o sešit, tak řeknou, že ho nemaj dopsanej a pučej ho někomu jinýmu
- ve frontě na oběd mě předbíhají
- povyšujou se nade mnou
- plivnou na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou
- někdy mi tašku zamknou do skříně, říkaj, že od ní nemaj klíč“

(Kolář, M., 2001, s. 102)

Je hrozné, co vše si musí oběť prožít, od nadávek po ponižování před celou třídou. Dochází zde k narušování osobnostního vývoje oběti a později i k vyčerpání nervové soustavy. Málokdy se stane, aby se takto vystrašená a vyčerpaná oběť postavila na odpor.

Následky šikanování, které postihují agresora

Každý si asi řekne, jaké následky si agresor odnese. Nejspíše žádné, pouze nějaký malý trest, ale zcela tomu tak není. Agresoři se často stávají členy skupin, které mají v dospělosti více konfliktů se zákonem než ostatní. Pokud pedagog nebo jiný odborník dokáže jejich agresivní chování zastavit, sníží se tím riziko spojené s jejich kriminalizací v dospělosti.

Agresorům musí být vysvětleno, že to, co dělají, není správné, zeptat se jich na důvody, proč to dělali, rozebrat věc s nimi. Agresor se musí nad svým chováním zamyslet a litovat toho, co udělal. Nemůžeme ho nechat při tom, že to, co dělá, je správné a nebude za to „potrestán“. Nejde o to agresora ztrestat, ale dát mu najevo, že to, co dělá, je protizákonné a nelidské, jinak agresor bude ve svém násilném chování pokračovat dál a zafixuje si tuto zkušenost, antisociální postoje. Zafixování této zkušenosti nehrozí jen jemu, ale i oběti a ostatním dětem (přihlížejcím).

„ Agresivní a antisociální jednání představuje jeden z nejčastějších problémů, kvůli kterému jsou děti odesílány k terapii. Předpokládá se, že agresivní děti trpí nedostatky v oblasti sociálních dovedností a sociálního přizpůsobení“. (Ronenová, T., 2000 , s.98)

Ostatní účastníci, ať už přihlízející, sami aktéři nebo kdokoliv, kdo o šikanování věděl, by měl dát jasně najevo svůj nesouhlas s agresorovým špatným a násilným chováním.

3. Šikana z pohledu legislativy a statistiky

Vzhledem ke zvýšenému výskytu tohoto patologického jevu ve všech typech škol se začalo o šikaně velice nahlas mluvit. Pokud se ale měly stanovit konkrétní preventivní programy, muselo se zjistit, jak moc jsou školy šikanou zasaženy. Proto se začaly dělat odborné výzkumy, které měly zjistit počty žáků postižených šikanou. Také bylo třeba vyřešit, jakým způsobem je možné postihovat agresory a stejně tak pomáhat obětem. Především postih šikany mezi mladistvými a dokonce i mezi dětmi je velmi problematický. Nejde jen o samotné zjištění šikany a usvědčení pachatelů, ale jde i o právní předpisy postihující tento jev.

3.1. Legislativa související s řešením šikany

Bohužel přesnou definici šikany v našem současném právním řádu nenajdeme. Pojem šikana se používá jako synonymum - jde o „úmyslné jednání člověka, které je namířeno proti jinému subjektu a které také může útočit na jeho lidskou důstojnost“.

U pachatelů, kteří jsou mladiství, je jejich postih bez problémů. Daleko složitější je trestní postizitelnost dítěte, protože z trestního hlediska lze šikanu postihnout, jsou-li splněny následující podmínky.

- Jedná se o pachatele trestně odpovědného za vlastní jednání, musí být starší 15 let a netrpí duševní chorobou, která by snížila způsob ovládnutí.
- Jednání tohoto pachatele musí splňovat znaky konkrétního trestního činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně.
- Také musí být prokázáno, že pachatel se vědomě dopustil takového jednání, o kterém věděl, že jím spáchá trestný čin, ale je k tomu lhostejný.
- Jednání pachatele musí dosahovat určité intenzity uvedené v zákoně.

U trestných činů, jejichž podstatou byla šikana, narážíme na skutky, které souvisí s dalšími trestnými činy. Předpokládá se, že právě s ohledem na rozšiřující se případy tohoto patologického jevu bude tento skutek považován za trestný čin. Proto se šikana nejčastěji schovává za tyto trestné činy:

- **§ 170 - trestný čin omezování či pokus o zbavení osobní svobody**
- **§ 358 - výtržnictví**
- **§ 205 - trestný čin krádeže**
- **§ 146 - trestný čin ublížení na zdraví**
- **§ 228 - trestný čin poškozování cizí věci**
- **§ 185 - trestný čin znásilnění, či §**
- **§ 187 - pohlavního zneužívání (zák. č. 40/2010 sb – Trestní zákoník)**

Může to být samozřejmě ještě celá řada dalších trestných činů, protože někteří agresori skutečně neznají slitování.

Trestní odpovědnost osoby mladší 15 let zatím nemají, i když už od roku 2007 se hovoří o snížení trestní odpovědnosti na 14 let. Zatím může být nezletilý pachatel postižen nařízením ústavní výchovy, může nad ním být stanovený dohled. Bohužel k tomuto dochází spíše výjimečně.

Jak je to s odpovědností pedagogických pracovníků?

Pokud jde o pedagogické pracovníky, může v případě, že bude zjištěno, že v souvislosti se šikanou zanedbali své povinnosti (tj. zejména, že nezajistili dostatečný dozor), přicházet v úvahu především odpovědnost pracovně-právní. Zanedbání povinnosti pak řeší zaměstnavatel pracovníka podle pracovně-právních předpisů. Ve zvlášť závažných případech pak může být odpovědný pedagogický pracovník trestně stíhán. Pokud např. agresivní žák podstatným způsobem ublíží na zdraví jinému žákovi a příslušný pedagogický pracovník v rámci svých povinností (dostatečným dozorem) měl a mohl tomuto zabránit, ale bez vážného důvodu tak neučinil, může sám být trestně stíhán za nedbalostní trestný čin ublížení na zdraví podle §147 nebo §148 trestního zákoníku.

Pokud jednání agresivního dítěte naplňuje znaky nějakého trestného činu a pedagogický pracovník tomuto dítěti pomáhá v úmyslu umožnit mu vyhnout se trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření, může jeho jednání být posouzeno

jako trestný čin nadřezování podle §366 trestního zákoníku. V úvahu by přicházelo i trestní stíhání pro trestný čin nepřekázení trestného činu podle §367 trestního zákoníku. To se týká případu, kdy pedagogický pracovník ví o tom, že mezi žáky dochází k jednání, které nese znaky v zákoně stanoveného zvlášť závažného trestného činu (v případě šikany by přicházely v úvahu zřejmě jen trestné činy loupeže, znásilnění a pohlavního zneužívání), a takové jednání nepřekazí přesto, že by mu to nezpůsobilo žádné značné nesnáze. Teoreticky by se pak pedagogický pracovník mohl dopustit i trestných činů podněcování k trestnému činu podle §364 trestního zákoníku a schvalování trestného činu podle §365 trestního zákoníku, ale nepředpokládám, že by pedagogický pracovník k šikaně podněcoval nebo ji schvaloval.

Odpovědnost rodičů a dalších subjektů

Rodiče agresora také nemusejí být v některých případech zcela beztrestní. Vždyť trestní zákon jasně stanoví zodpovědnost rodičů za své děti. Zde by se mohlo jednat o rodiče, kteří zanedbávají výchovu dětí. Jejich jednání tedy odpovídá trestnému činu ohrožování mravní výchovy mládeže.

Pokud šikana probíhala v průběhu vyučování, musí nést plnou odpovědnost škola. Pokud nemá právní subjektivitu, tak zřizovatel školy. V případě, že se prokáže zanedbání některého pedagoga, může, jak už bylo naznačeno, být právně nebo pracovněprávně potrestán. Na tomto školském zařízení potom lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany. A to jak náhradu na věcech, tak na zdraví. Pokud se jednalo o vyšší stupeň šikany a dítě v důsledku například zranění nemohlo docházet do školy, nese toto školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku například uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do a ze školy apod.

Pokud jde o trestní sazbu, je v případě šikany možný i jednočinný skutek, tzn. že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů.

3.2. Šikana z pohledu provedených výzkumů

„V druhé polovině roku 2001 proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na ZŠ. Šetření ukázalo, že je v ČR šikanováno přibližně 41% žáků (Havlínová-Kolář, 2001). Výsledek koresponduje s mezinárodním výzkumem, který provedli naši přední výzkumníci z oblasti zdravotnictví:“ Rážová, Czemy, Provazníková, Sovinová (1999). Prostřednictvím jejich metodiky zjistili, že obětí šikany se stává přibližně 36,8% žáků. Závěry těchto klíčových výzkumů zásadně posunuly k horšímu hranici našich původních odhadů. Michal Kolář v předmluvě pro druhé vydání v knize „Skrytý svět šikanování ve školách“ uvádí pouze 20% postižených obětí. Empirické zkušenosti odborníků a dílčí výzkumná šetření nasvědčují, že nepříznivá situace je i na speciálních a středních školách. Prakticky to znamená, že školní šikanování, ať si to přiznáme či nikoliv, je závažný celospolečenský problém, který by měl být neodkladně řešen.

Případné zpochybňování výsledků je tragické. V této situaci asi není důležité, zda je zasaženo o 10% dětí více či méně. Je zřejmé, že tento problém existuje. Týká se velkého množství dětí, většího než 40%, protože šikana poškozuje nejen oběti, ale i agresory, a dokonce i svědky tohoto krutého bezpráví. Zároveň je zřejmé, že problém není řešen, a zejména že pedagogové nejsou na jeho řešení vůbec připraveni. Rodiče by měli vědět, že šikana se v počáteční podobě vyskytuje více či méně všude. Ředitelé, kteří tvrdí, že u nich šikana není, nebyla a není, zametají problém pod koberec. Rodiče by měli ptát vedení škol, zda mají program proti šikanování a podle toho posuzovat.

Zajímavé je také posoudit, jak se na tento problém dívají v jiných evropských zemích. Například Španělsku se obětí školní šikany stává asi sedm procent dětí a dospívajících ve věku od devíti do šestnácti let. V Německu se to týká asi deseti procent všech žáků a ve Francii dokonce třinácti procent. Učitelé říkají, že děti ztrácejí zábrany a uchylují se ke stále násilnějšímu chování. V Británii se loni v listopadu obětí šikany stala dvanáctiletá Bianca Powellová, která úspěšně podstoupila léčbu rakoviny. Jeden ze spolužáků jí zapálil vlasy, které jí po čtyřleté chemoterapii právě začínaly růst. Šikana ve školách mívá mnoho podob: krádeže a ničení pomůcek a dalších věcí, vysypávání tašek, záměrně vyvolané střety, veřejné zesměšňování. Nad některými projevy šikany zůstává rozum stát. Studenti školy v severoněmeckém Hildesheimu půl roku pravidelně týrali spolužáka. Nutili jej líbat jim boty, jíst křídlo a masturbovat.

4. Prevence proti šikaně

Myslet si, že se dá bojovat proti šikaně jen represí, je zcestné. Jedině účinná prevence může v boji proti tomuto nešvaru přinést své ovoce. Prevence jako taková musí začínat vždy už v rodině. Už od prvního setkání se školou musí dítě vědět, že doma ho rodiče vyslechnou, že se zde nemusí stydět něco říct, musí mít pocit bezpečí.

4.1. Druhy prevence: primární, sekundární a terciální

Primární prevence

Primární (základní) prevence se využívá zejména v prostředí, ve kterém k šikaně dosud nedošlo. Dalo by říci, že primární prevence je tedy účinnější a jednodušší než prevence sekundární. Sama tato prevence může spočívat v informovanosti nejen dětí, ale i rodičů a především pedagogů. Dokonce i veřejnost by měla být informována o problematice šikany. Zde bych chtěl vyzvednout i práci naší veřejnoprávní televize, kde je stále více programů s touto závažnou tematikou. I díky těmto pořadům se do podvědomí lidí stále více dostává názor, že je skutečně třeba s tímto jevem něco dělat. „Mezi určitý druh prevence patří i diskuse a analýza případů šikany přímo se žáky. Je důležité poznat názory žáků, zda případy odsuzují, akceptují nebo jim jsou lhostejné, při tom je třeba žáky podnítit, aby otevřeně mluvili o těchto případech“.(Bakošová, Z., 2005, s.151)

Primární prevence proti šikaně by se měla také zabývat výchovou, podporovat a rozvíjet prvky, které utváří harmonickou osobnost dítěte. Především je zapotřebí rozvíjet aktivity, které vedou k pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti a schopnosti sebe sama prosadit. Může se to týkat různých kroužků, uměleckých aktivit, zapojení se do dětských organizací jako je skaut a podobně.

Sekundární prevence

Pokud se týká sekundární prevence, jedná se o problém, kdy již k samotné šikaně došlo. Především doporučuje všem zúčastněným, jak rodičům obětí, i agresorů,

návštěvy nějakého odborného pracoviště, nejlépe nějakého ambulantního oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež. Může se jednat i o nestátní organizace s podobným zaměřením majících pochopitelně i obdobnou náplň činnosti jako SVP (krizová centra apod.). Škola sama může doporučit těmto rodičům „dobrovolné“ umístění jejich dítěte do pobytového oddělení SVP. Samozřejmě může i doporučit realizování dobrovolného pobytu žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu. Pokud se jedná o závažnější případy šikany, škola pak může podat sama návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy. Jedná se ovšem o krajní řešení, kdy dojde k umístění do diagnostického ústavu. Samotné oběti šikanování se doporučuje především nabídnout psychologickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště. Každé dítě by mělo v tomto případě vědět, že se kdykoli může anonymně svěřit, požádat o adekvátní, rychlou a také účinnou pomoc zavoláním na Linku bezpečí. V našem okolí se jedná například o Modrou linku 549241010 nebo o Bílý kruh bezpečí 541218122.

Terciální prevence

Sama má spočívat v tom, že razantně oddělíme agresora od oběti šikany. Tahle skutečnost je především hlavním posláním tohoto typu prevence, protože právě ve změně klimatu na škole se může problém řešit. Okolí se stane daleko více otevřenější problémům, ale také se k nim začne stavět méně lhostejně. Klima by mělo být důvěryhodné, musí se stanovit přesná a jasná pravidla, ale musí zde být i konkrétní normy a za nedodržování musí zde být i jasné udělování sankcí. Terciální prevence se tedy zabývá smyslem, proč je třeba radikálně zabránit jakémukoli dalšímu setkávání oběti a agresora. Zvláště je třeba vyloučit asociální nebo antisociální jednání původce šikany.

Kriminalita je úhrn činů uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti.

4.1.1. Preventivní programy proti šikaně (obecné)

Můžeme si zde připomenout například mezinárodní projekt známý pod zkratkou CHIPS – program vrstevnické podpory. Projekt je realizován sdružením Linka bezpečí a Vzdělávacím institutem ochrany dětí (VIOD). Cílem projektu je zlepšení vrstevnických vztahů mezi žáky a také posílení kvality celkového klimatu ve škole.

Celý program je sestaven přesně a jasně, aby nebylo možno si některé věci nejednoznačně vysvětlovat..

Je zde podrobně popsán problém odhalování, možnosti prevence na jednotlivých školách i s nastíněnými možnostmi řešení. Zabývá se samozřejmě i postupem zavedení tohoto programu podle podmínek jednotlivých škol. Klade důraz nejen na prevenci například v třídnických hodinách, ale i ve výuce, hledá řešení i ve spolupráci s rodiči, ve spolupráci i s jinými školami a potom i s institucemi, které se těmito problémy profesionálně zabývají.

Celý program, jak už jsem naznačil, se zabývá všemi již zmíněnými druhy prevence, a to primární, která se opírá o organizování zájmových činností žáků, potom také v rámci sekundární prevence, kde je návod, jak se chovat, když už se šikana objeví. Terciální prevence je zde nastíněna jen okrajově.

Programy proti šikaně na jednotlivých školách

V současné době již na většině školách funguje specifický program proti šikaně, který je založen na verzi Školního programu proti šikanování MŠMT. Každá škola si tento program sama upravuje podle svých konkrétních podmínek. Na naší škole je preventivní program proti šikaně rozpracován i včetně krizového plánu, jak šikanu řešit. Proto je uveden, v příloze č.1 této práce.

4.2. Prevence šikany v zahraničí

Různé obdoby šokujících příběhů se stávají téměř normou na mnoha evropských školách, které mají nejen velice odlišné zaměření, ale i společenský status. "Šikana a násilí nejsou zcela nové, prostupují ale evropské školy stále více, trýznění je emotivnější, dokonalejší a bohužel i mnohem surovější," uvedl americký týdeník Newsweek. Mnoho rodičů proto přestává důvěřovat vzdělávacímu systému. "Stále více a více lidí zjišťuje, že školy nereagují na jejich potřeby," citoval britský list Guardian pedagožku Belindu Reedovou. Podle společnosti Education Otherwise odhlásilo v průběhu posledního roku přibližně 20 tisíc rodičů své děti z výuky. Učí je raději doma, protože se obávají násilí a šikany na školách, které je vlastně mají odpovědně připravit na tyto složité životní situace. Politici se snaží na obavy reagovat. Ministryně školství Ruth Kellyová představila nedávno opatření, která mají zlepšit nastalou situaci. Hodlá tvrději vyžadovat odpovědné chování od rodičů agresivních žáků. Počítá také nejen s výrazným posílením pravomocí a především i s odpovědností pedagogů. Učitelé, kteří jsou ve stálém kontaktu se žáky, se obvykle bohužel dozvědí o případech šikany poslední.

Studie britské univerzity v Sheffieldu před časem naznačila, že zjevným projevům šikanování bylo v průběhu jediného týdne vystaveno deset procent žáků základních a čtyři procenta žáků středních škol. Tedy tři sta padesát tisíc studentů osmi- až desetiletých a sto tisíc středoškoláků. Podle některých odhadů je na britských školách vystaveno šikaně dokonce milion tři sta tisíc žáků. Samozřejmě že podobná situace panuje i na jiných evropských školách.

Osobně si myslím, že asi nebude velký rozdíl mezi výzkumy na našich školách a mezi výzkumy na školách v jiných evropských zemích. Pokud v našich podmínkách mluvíme u nás o téměř 40% žáků, kteří mají špatnou zkušenost s tímto patologickým jevem, tak v okolních zemích se tato procentuální hodnota nebude tolik lišit. Výzkumy přece nemohou být diametrálně odlišné v zemích s podobnou kulturou.

4.3. Úloha učitele

Z výsledků provedeného průzkumu jsem se utvrdil v prognóze, že sám pedagog nemá až takový vliv na průběh šikany ve třídě, protože tento jev je skrytý a jak již zde bylo uvedeno, oběti se agresorů bojí, protože ti jim v případě prozrazení slibují tvrdou odplatu.

Možná také žáci nenajdou v osobě učitele toho, kterému se mohou v kritické situaci svěřit. Někdy i dobře míněná pomoc a chuť někomu pomoci se může obrátit proti tomu, komu pomoci chceme. Zde musíme mít na zřeteli, že postižená oběť tráví s agresorem daleko více času než s učitelem, který nemůže být stále s obětí.

Zvláštní pozornost také zasluhuje určitá odolnost učitele v krizových životních situacích. Samotné povolání učitele je také často spojeno se vznikem konfliktních, frustrujících až stresových situací. Učitel je většinu pracovní doby ve styku se žáky, s učiteli, ale někdy i s rodiči žáků, je povinen odpovídat na jejich dotazy, požadavky, kontrolovat jejich reakce, regulovat je, řešit nesčetné množství dílčích úkolů, konfliktů a problémů, přecházet rychle od jednoho k druhému, přitom nesmí ztrácet ze zřetelů hlavní, podstatné úkoly a v neposlední řadě je povinen si zachovat v každé situaci svoji vážnost a nadhled. Je neustále sledován a kontrolován, zejména žáky ve škole, mimo školu pak navíc rodičovskou veřejností. Tato přemíra podnětů vyvolává napětí, může vést k předrážděnosti a narušení neuropsychické rovnováhy. Učitel jako každý jiný člověk prožívá náročné životní situace i ve svém osobním životě. To, jak se s nimi dovede vyrovnat, se projevuje na jeho náladě a může to ovlivnit jeho styk se žáky a celou jeho výchovně vzdělávací činnost.

Účinnost pedagogického výchovného působení závisí také na jeho sebepoznání a sebekontroli, na jeho emocionální vyzrálosti. Příznivě působí na žáky - studenty učitel, který je zralou osobností. Nepříznivě působí učitel nezralý, např. egocentrický, agresivní, učitel, který nedovede spolupracovat s lidmi a vážit si jich, který je podezíravý, úsudky o lidech činí ukvapeně, neuvědomuje si své motivy a nedovede regulovat své afekty. „Je paradoxem, že autoritativní, někdy až agresivní

učitel je akceptován (asi bez nadšení), protože jeho chování je v řádu věcí, který je v rámci naší školy očekáván.“ (Mühlpachr, P., 2003, s.75)

4. 4. Vzdělávání učitelů v oblasti prevence šikany

Tento způsob vzdělávání patří mezi nejdůležitější počiny oblasti boje proti šikaně. Každý pedagog má být průběžně informován o nejnovějších poznatcích v prevenci proti šikaně, aby mohl správně diagnostikovat i počáteční stadia tohoto patologického jevu. Vzdělávání učitelů se především provádí formou školení v rámci dalšího vzdělávání pedagogů. Další možností je samozřejmě i průběžné informování na pravidelných poradách. I různé informace, které podává výchovný poradce nebo metodik prevence na pedagogických radách školy a podobně.

Stále se uvažuje o zařazení sociálního pedagoga do systému škol. „Práce sociálního pedagoga ve škole by se měla vyznačovat empatií, pochopením problému žáků, autentickým vystupováním, uměním naslouchat, navozovat atmosféru důvěry a zbavovat žáky strachu při svěřování se s problémem. Takový pedagog nesmí moralizovat, ale měl by podporovat pozitivní stránky osobnosti a pozitivní motivaci při zvládnání školních povinností“.(Kraus, B., 2008, s.115)

5. Praktická část

Ve své práci se chci zaměřit na žáky naší školy, pomocí dotazníku zjistit, jak se sami potkali s tímto patologickým jevem. Někteří si určitě velké životní trauma ponесou asi celý život. Nevěřím, že všichni dotázaní odpověděli podle své skutečné situace, určitě se nepřihlásili ti, kteří jsou šikanou nejvíce postiženi, protože ti ze strachu z prozrazení ani nemohou jednat jinak.

Na naší škole je snahou většiny žáků vyučit se v některém ze stavebních oborů. Jen čtyři obory jsou čtyřleté, zakončené maturitní zkouškou. Nicméně si musíme uvědomit, když posuzujeme učňovské obory a konkrétně žáky, kteří se v nich učí, nemůžeme si myslet, že jde o méněcenné mladé lidi. Jenom proto, že nenavštěvují gymnázium nebo jinou střední školu, nemusí být všichni hloupí a zaostalí. Určitě se najde celá řada takových, kteří jsou línější, pomalejší, daleko méně aktivní a také mají horší vyjadřovací schopnosti. Na druhé straně jsou odváznější, v případě konfliktu dokáží zajít do krajnosti, ať to stojí, co to stojí. I s učitelem dokáží vyhrotit konflikt, bez ohledu na nějakou budoucnost. Je vždy na učiteli, aby našel tu správnou hranici, kam až může vyhrocený konflikt dojít. Je dobré například změnit téma, odlehčit situaci, ale ne tak, abychom žáka nějakým způsobem urazili nebo dokonce zesměšnili. To bychom potom ztratili veškerý pozitivní vztah se žákem a hlavně důvěru, která se velice těžce obnovuje.

5.1. Metody a cíle průzkumu, stanovení hypotéz

Jako metodu průzkumu jsem zvolil dotazníkovou formu, která je pro tuto cílovou skupinu asi nejpřijatelnější, přímá a zřejmě nejvíce vypovídající (příloha č 2).

Za cíl tohoto průzkumu jsem si dal zjistit, zda u učení oborů je šikana více frekventovaná, než u studijních oborů zakončených maturitní zkouškou. Mnozí mají stejně jako já na tuto věc stejný nebo podobný názor.

Proto jsem v dotazníku použil sedmnáct uzavřených otázek, na které žáci anonymně odpověděli. Při vyplňování jsem dbal na to, aby každý měl kolem sebe dost

místa a neměl strach, že mu někdo kontroluje jeho odpovědi. Na každou otázku měli žáci tři druhy odpovědí, které jsem vyhodnotil.

5.2. Realizace průzkumu

Celý průzkum je zaměřen na žáky naší SŠP. Dotazníky měli žáci vyplňovat vždy v první hodině, dokud se ještě dokázali bez problémů soustředit. Na tuto skutečnost byl kladen velký důraz, protože jen žák, který dokáže udržet pozornost, může poskytnout skutečně věrohodnou odpověď. Bohužel se v odpovědích ukázaly i věci, které mě překvapily, dokonce se vyskytly i připomínky s rasistickým zaměřením.

5.3. Vyhodnocení dotazníku

Z vyhodnocení dotazníku vyllynuly zajímavé poznatky, které se týkaly především velikosti místa bydliště jednotlivých žáků. Jak se ukázalo, výskyt šikany je úměrný velikosti města. Možná, že výsledek je zkreslený i příbuzností učebních a studijních oborů nebo spíše podobných nároků na výuku. Možná v případě, že by se jednalo o žáky gymnázií, mohl být mnohem rozdíl větší. V každém případě bylo zapotřebí rozdělit odpovědi nejen na studijní a učňovské třídy, ale také podle velikosti obce, odkud dotázaní pochází, což byla v dotazníku hned první otázka.

Při první otázce dotazníku se rozdělili dotázaní žáci do šesti skupin a to, podle velikosti bydliště a podle toho, zda jde o studijní nebo učňovskou třídu.

U1 - Skupina žáků v učňovské třídě, která pochází z obce s počtem obyvatel do 3000.
(23 žáků)

U2 – Skupina žáků v učňovské třídě, která pochází z obce s počtem obyvatel od 3000 do 10000 (8 žáků).

U3 - Skupina žáků v učňovské třídě, která pochází z obce s počtem obyvatel nad 10000.
(19 žáků)

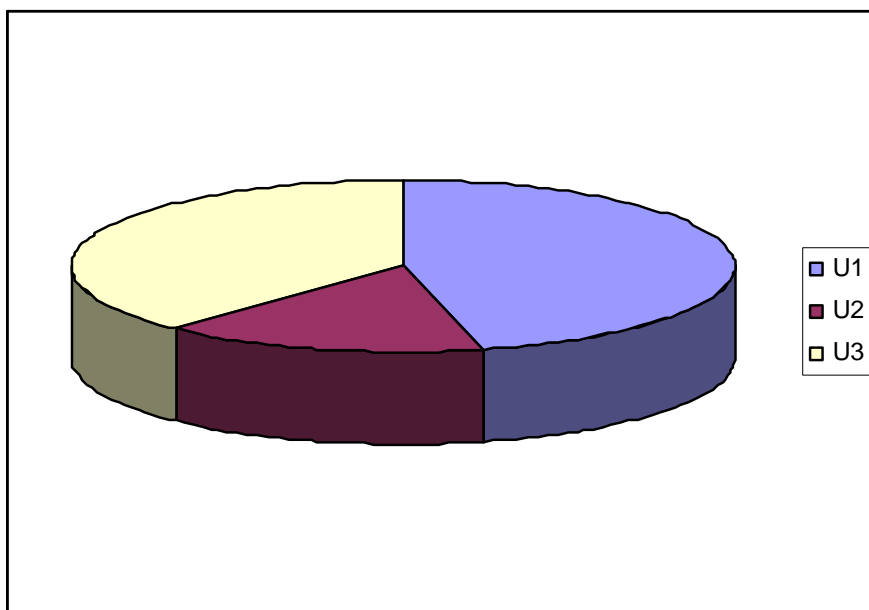
S1 – Skupina žáků ve studijní třídě (obor zakončený maturitní zkouškou), která pochází z obce s počtem obyvatel do 3000. (15 žáků)

S2 – Skupina žáků ve studijní třídě (obor zakončený maturitní zkouškou), která pochází z obce s počtem obyvatel od 3000 do 10000. (11 žáků)

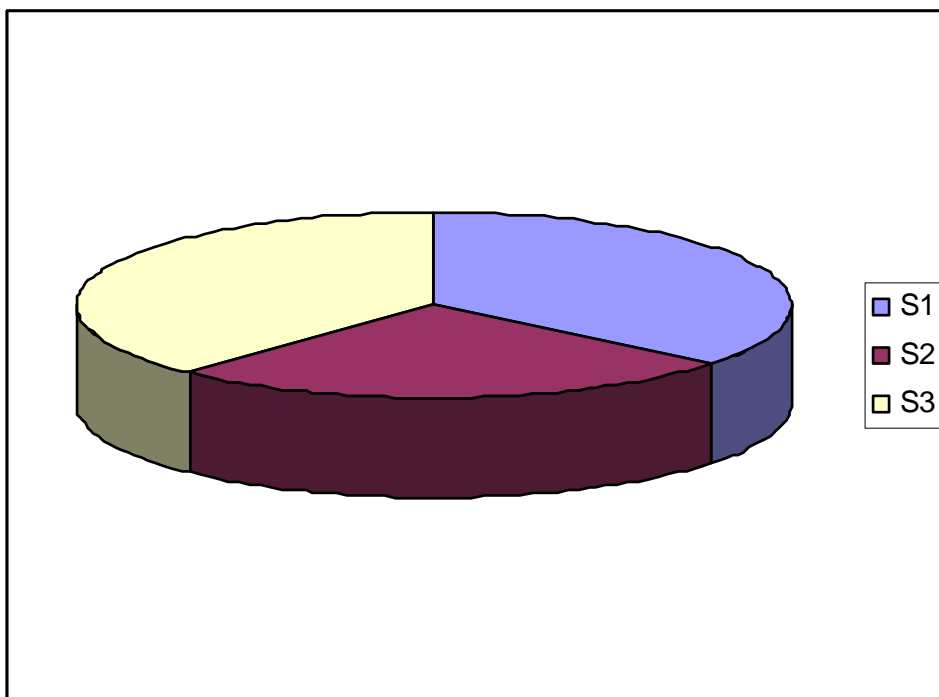
S3 – Skupina žáků ve studijní třídě (obor zakončený maturitní zkouškou), která pochází z obce s počtem obyvatel nad 10000. (16 žáků)

Graf číslo 1 - rozdělení žáků podle velikosti bydliště:

Učni:

Studenti:

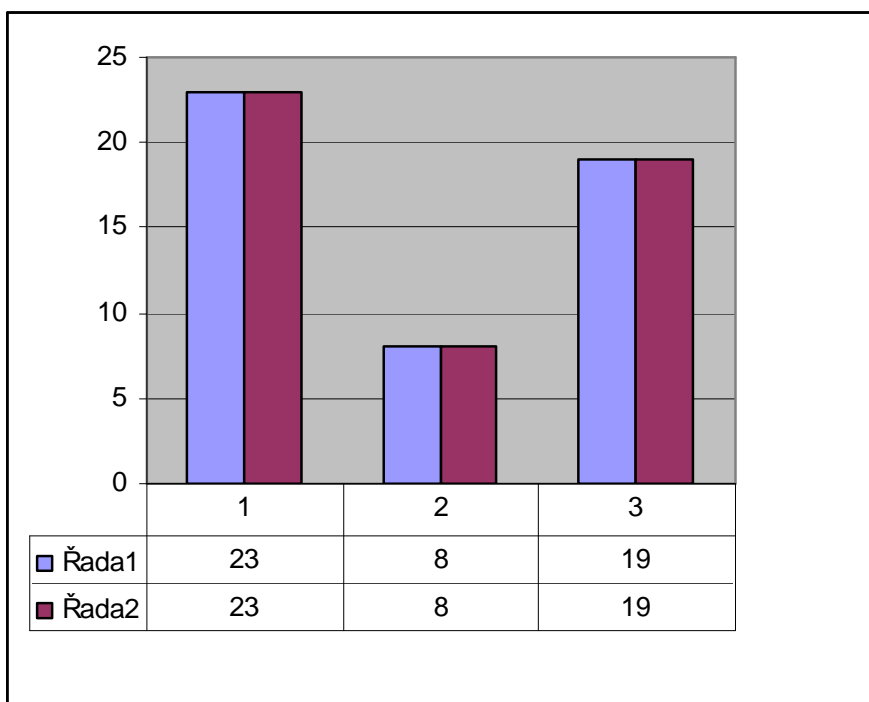
Při pohledu na počty žáků v jednotlivých skupinách je patrné, že i když nebyli žáci nijak systematicky vybíráni podle velikosti bydliště, máme v těchto jednotlivých posuzovaných subjektech až na dvě odchylky podobný stav.

- **Otázka číslo dvě:** „, Víte, co je šikana, co se pod tímto slovem skrývá?“ Odpověděla naprostá většina (až na dvě výjimky u S3) dotazovaných kladně, to znamená, že si tito mladí lidé, možná také vlivem medializace a různých besed ve školách, docela dobře umí odlišit tento patologický jev od normálních rvaček a různých druhů škádlení

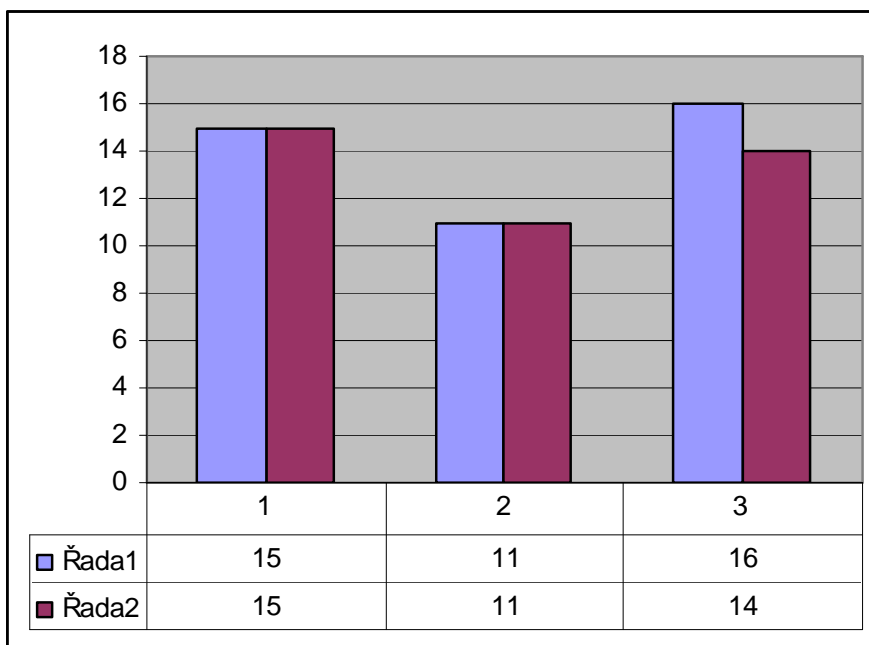

Graf číslo 2:

Učni:

Studenti:

- **Otázka číslo tři:** „Byli jste někdy šikanováni?“ Na tuto otázku, bylo asi pro postižené žáky velice těžké odpovědět, ale odpověděli a přiznali tak něco o čem se jim velice složitě diskutuje. Dokonce jsem ani nečekal, že se jich k tomuto jevu tolik přizná. Podle seriózních výzkumů například pana Koláře je šikanováno na středních školách až 40 % žáků. Mně se jich přiznalo téměř 30%, tento výsledek se k uznávaným výzkumům hodně přiblížil, jak už jsem nastínil, víc než jsem předpokládal. Ještě je třeba si uvědomit, že ne každý najde tu odvalu ji přiznat a tady může být ta nevelká odchylka.

Je zajímavé se právě u této otázky se podívat na jednotlivé skupiny, jak jsme si je určili podle velikosti obce, ze které pocházejí.

U1 – Z dvaceti tří žáků jen čtyři případy, to je asi 17%

U2 – Z osmi žáků jen jeden případ, který představuje zhruba jen 12%

U3 – Z devatenácti žáků v této skupině se dokonce deset žáků přiznalo, že byli šikanováni - téměř 58%

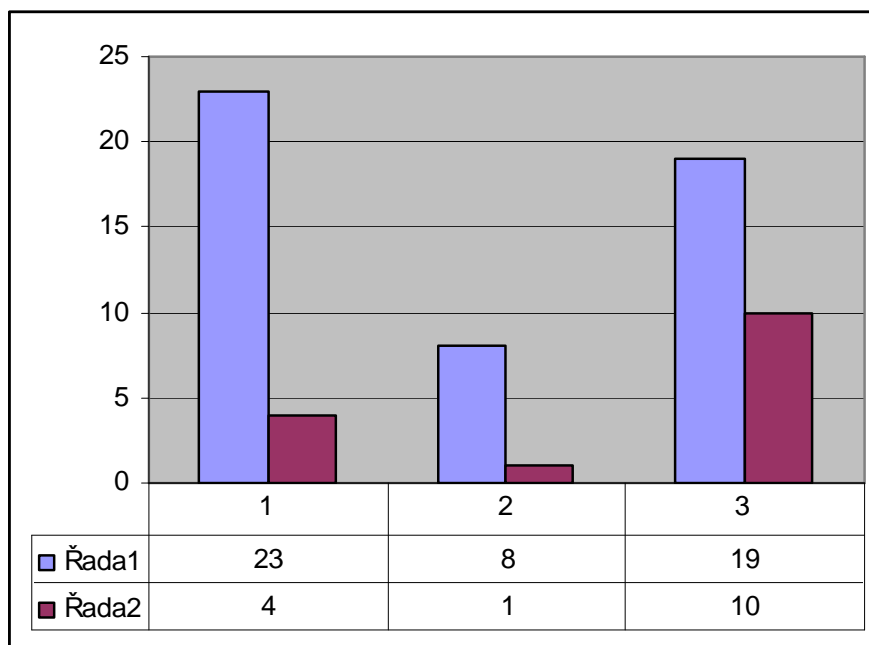
S1 – Z patnácti dotázaných jen jeden případ, takže asi 7%

S2 – Z jedenácti žáků pět případů, to je 45%

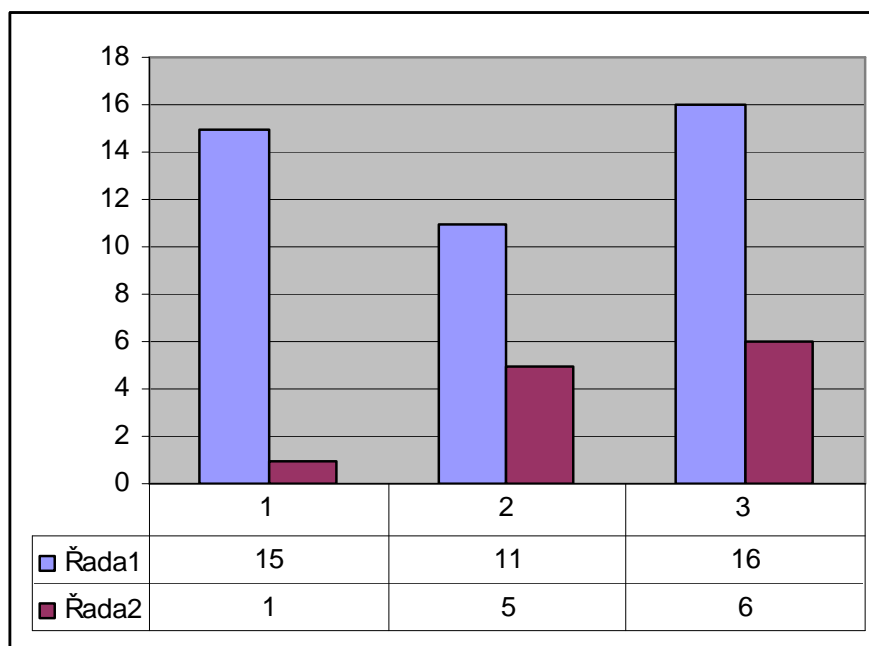
S3 – Ze šestnácti žáků přiznalo šikanu šest a to je asi 37%

Graf číslo 3-počet žáků postižených šikanou, podle velikosti obcí:

Učni:

Studenti

Z uvedených čísel si snadno můžeme odvodit, že jak studenti, tak i učni mají celkově podobný výsledek a to bezmála 30%, daleko výraznější je již uvedený rozdíl mezi žáky malých a velkých obcí.

Otázka číslo čtyři: „Zúčastnil jste se někdy šikanování druhé osoby?“ Samozřejmě nemůžeme si myslet, že se někdo rád pochlubí něčím takovým jako je právě šikana. Kladně odpovědělo pouze asi necelých 22%, ostatních 40% si něco takového nepomatuji a 38% tohle tvrzení s určitostí odmítlo. Kolik agresorů se pro jistotu nepřihlásilo, nemůžeme posoudit. Podívejme se, jak to vypadalo v jednotlivých skupinách.

U1 – Z dvaceti tří se přiznali jen čtyři, což je asi 17%

U2 – Z osmi žáků se zde přiznali tři, tedy téměř 40%

U3 – Z devatenácti se pochlubili jen tři to dělá něco málo nad 15%

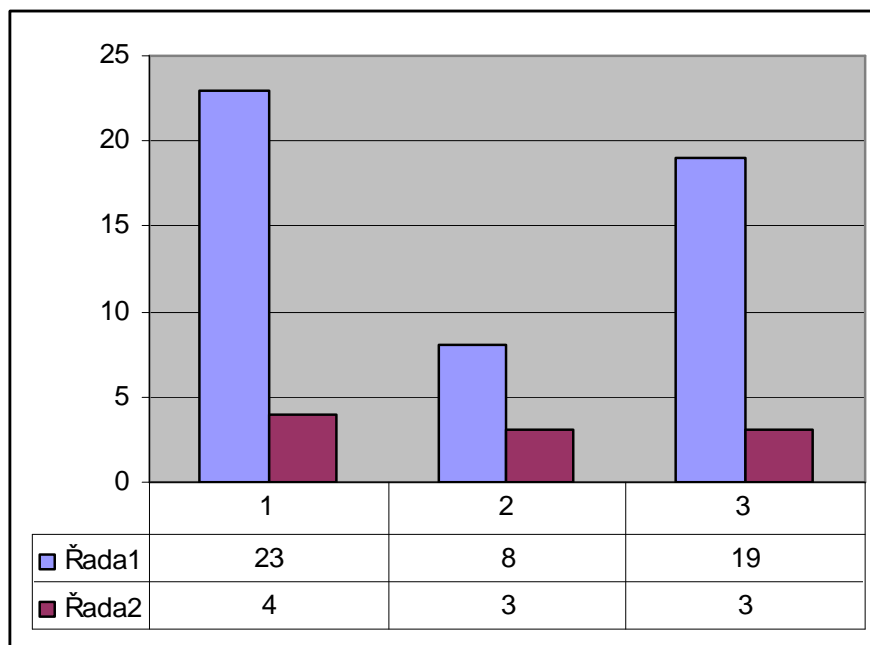
S1 – Z patnácti žáků se přiznali jen dva, tedy něco přes 13%

S2 – Z jedenácti se nepřiznal ani jeden

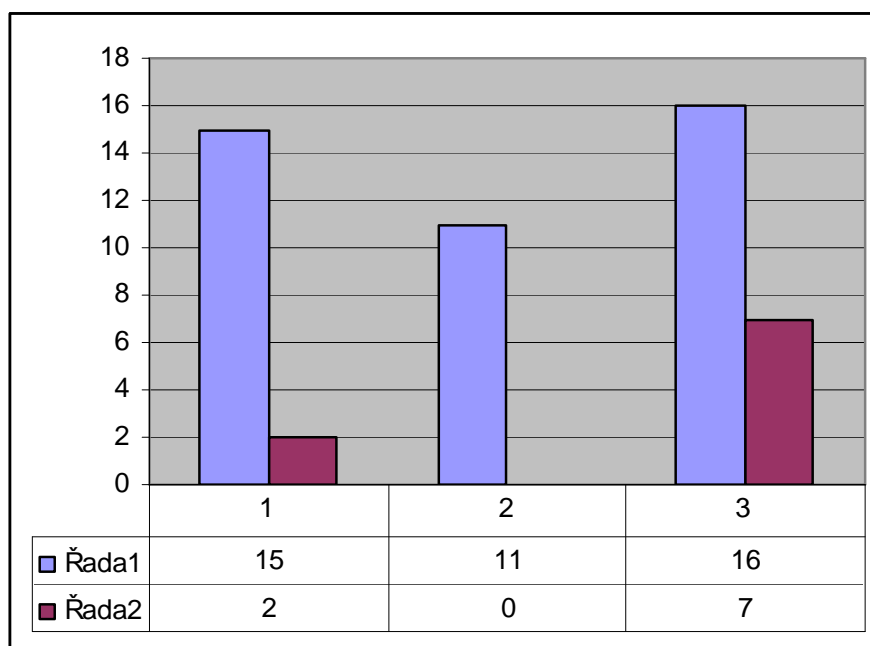
S3 – Ze šestnácti se přiznalo dokonce sedm žáků, což představuje přes 43%

Graf číslo 4 - nám ukazuje, kolik žáků se přizná, že se zúčastnilo šikany:

Učni:

Studenti:

Otázka číslo pět: “Pozoroval jste někdy šikanu ve vašem okolí?” Naprostá většina (68 žáků) odpověděla kladně, co mě po předchozích otázkách ani tak nepřekvapilo. Jak odpovídali v jednotlivých skupinách.

U1- Z dvaceti tří ji pozorovalo patnáct, více než 64%

U2 – Z osmi žáků to uvedli tři, téměř 40%

U3 – Z devatenácti žáků ji zde pozorovalo 16, více než 80%

S1 – Z patnácti žáků to přiznalo deset, tedy 66%

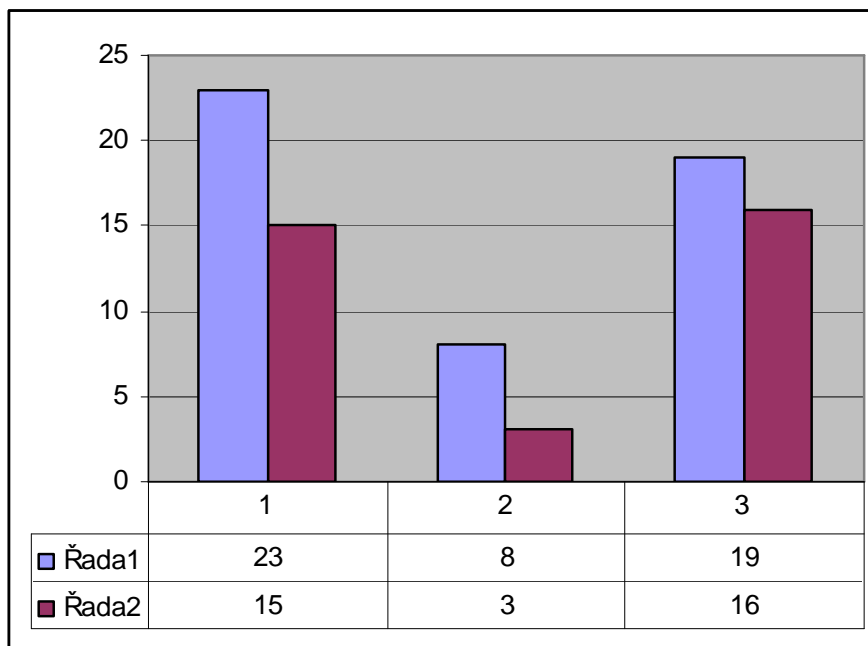
S2 – Z jedenácti žáků ji pozorovalo devět, to je asi 81%

S3 – Ze šestnácti dotázaných ji pozorovalo třináct, to představuje také kolem 82%

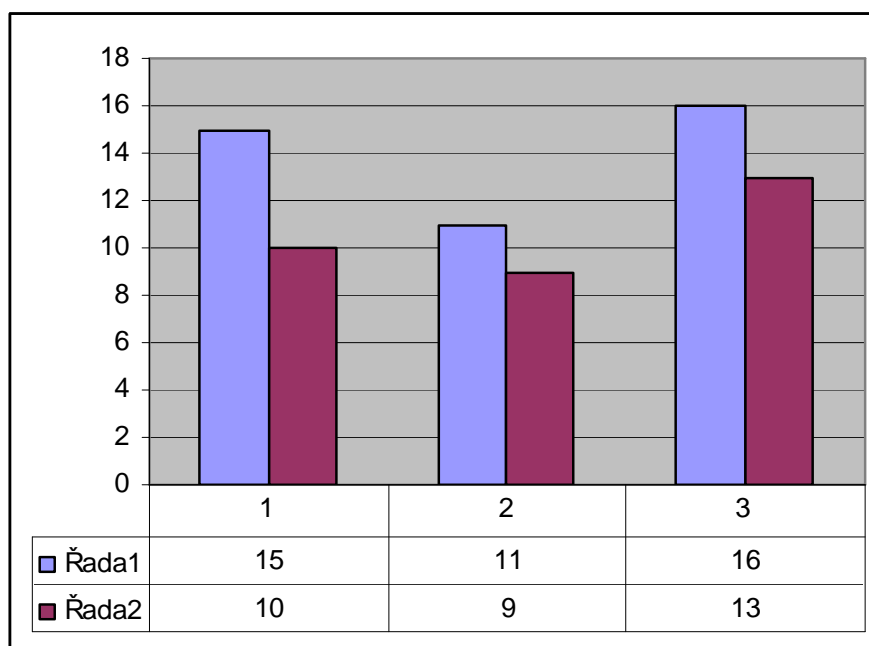
Kolik žáků šikanu ve svém okolí pozorovalo, nám ukáže graf číslo 5:

Graf číslo 5:

Učni:

Studenti:

Zde je opět vidět, že více šikany probíhá a tím pádem je také více na očích ve velkých městech, v malých obcích si možná agresivní tolik nedovolí.

Otázka číslo šest: “Jaký máte názor na šikany?” V této otázce se naprostá většina žáků se radikálně vyslovilo proti (celkem 57 žáků- přes 60%). Je těžké odhadnout, kolik jich je skutečně tak vyhraněných a také odhodlaných zaujímat takový postoj. Odpovědi v jednotlivých skupinách.

U1 – Z dvaceti tří dotázaných se zde postavilo jasně proti třináct, to představuje 56%

U2 – Z osmi žáků je proti šest, tedy 75%

U3 – Z devatenácti dotázaných je proti čtrnáct, to představuje něco málo přes 73%

S1 - Z patnácti žáků je proti osm, tedy přes 52%

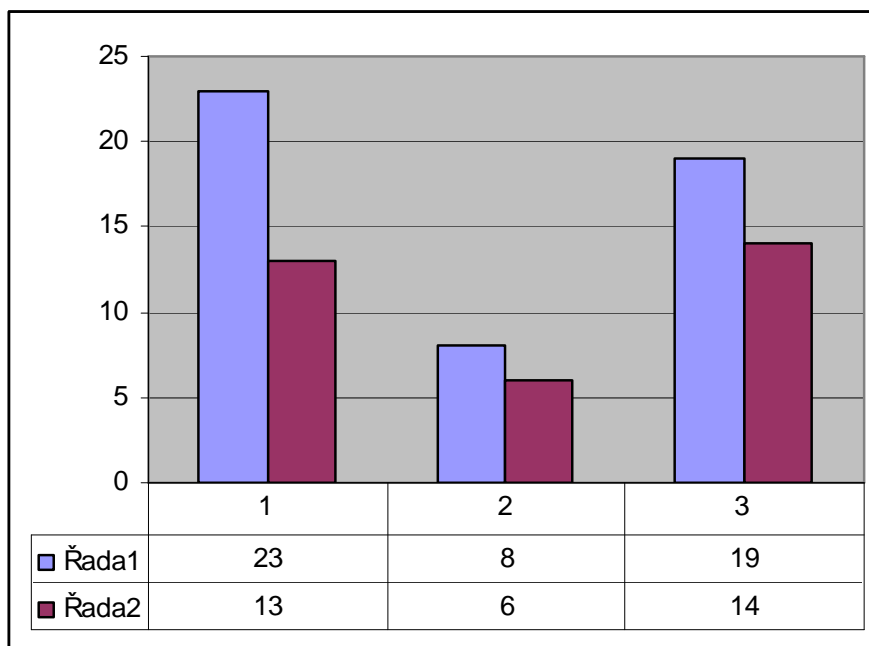
S2 - Z jedenácti je proti deset, co je dokonce přes 90%

S3 – Ze šestnácti se vyslovilo proti sedm, tedy necelých 50%

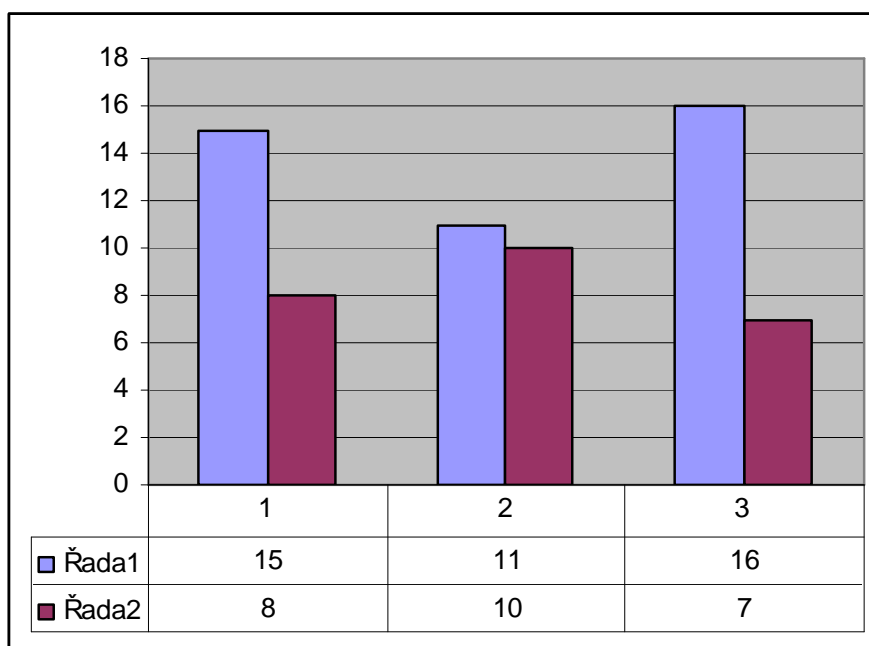
Až na výsledky poslední skupiny, která se trochu vymknula očekávaným hodnotám, by se nám opět mohlo potvrdit, že existují rozdíly v chápání šikany mezi malými a většími městy.

Graf č. 6

Učni:

Studenti:

Otázka číslo sedm: „ Měla by být šikana více postihována tvrdšími tresty?“ Určitě se zde projeví postoje, těch kterým šikana skutečně vadí nebo dokonce jsou jí nějakým způsobem zasaženi. Pro zvýšení trestů větší postihy se vyslovilo 51 žáků(asi 55%). Jak odpovídali žáci ve skupinách.

U1 – Z dvaceti tří žáků třináct je pro tvrdší tresty, tedy 56%

U2 – Z osmi dokonce šest dotázaných schvaluje přísnější postup, to je 75%

U3 – Z devatenácti žáků je pro třináct, tedy necelých 70%

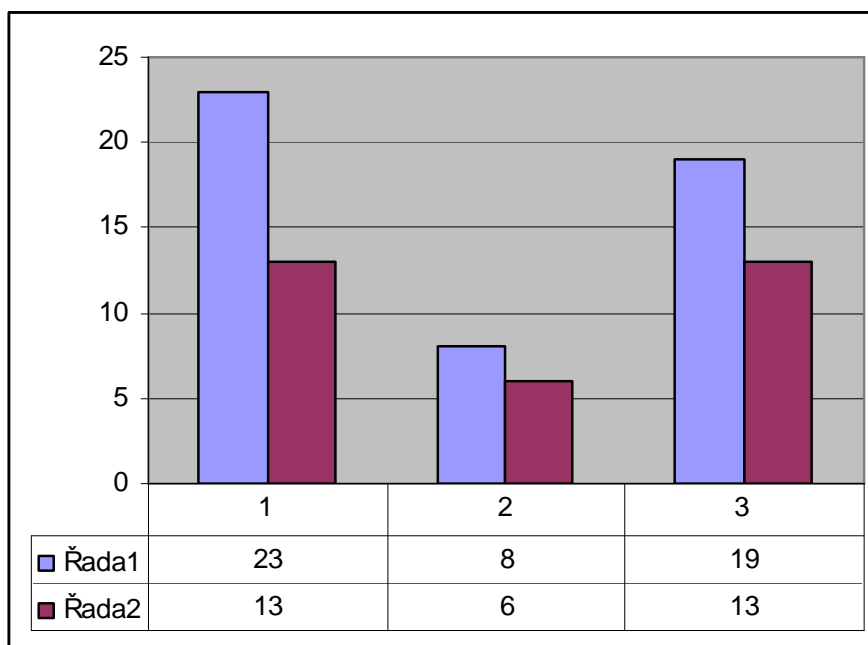
S1 – Z patnácti dotázaných je pro jen šest, co představuje 40%

S2 – Z jedenácti je pro sedm, to dělá asi 63%

S3 – Ze šestnácti žáků je pro pouhých šest, tedy přibližně jen necelých 36%

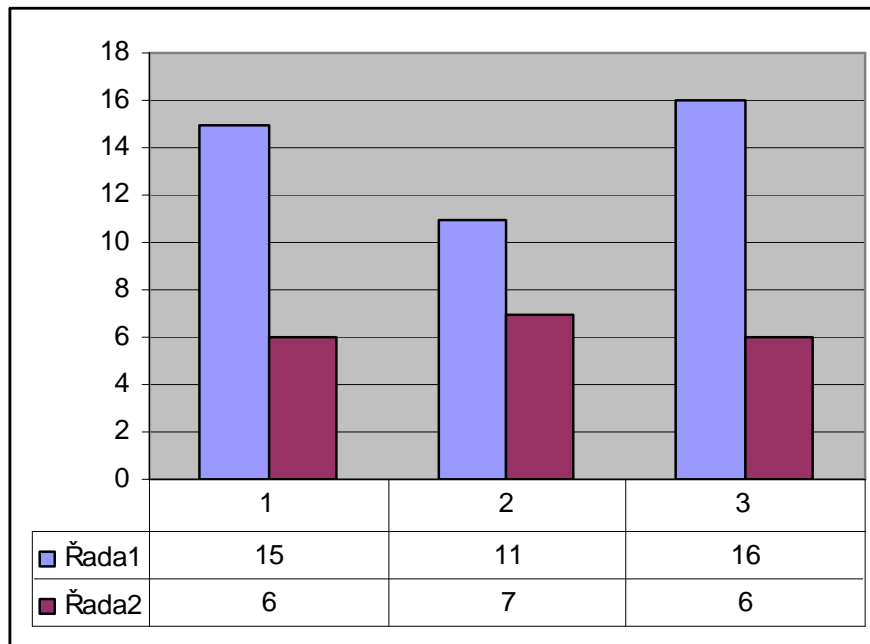
Následuje graf č. 7:

Učni:

Studenti:

Výsledky průzkumu v jednotlivých skupinách se dost rozcházejí, a je zde velký rozdíl mezi učni a studenty, který bychom možná nečekali. Spíše by se dalo čekat, že se studenti postaví za tvrdší postih šikanování. Na druhé straně oni možná vědí, že není jednoduché předělávat zákony a podobně.

Otázka číslo osm: „Jste přesvědčeni o tom, že se nemůžete stát obětí šikany?“ U této otázky jen 23 žáků sebevědomě prohlašuje, že se jim to nemůže stát. Většina, tedy 41 žáků, což je 50% vlastně neví a zbytek (28 žáků) to připouští. Jak odpovídali ve skupinách.

U1 – Z dvaceti tří žáků si je jisto, že se jim to nemůže stát jen pět, to je necelých 20%, za to více než 50% si není jistých, zbytek to připouští

U2 – Z osmi žáků si myslí, že se jim to nemůže stát jen dva, to je 25%, stejně tak je to s těmi, co si není jistých, zbytek 50% to připouští.

U3 – Z devatenácti žáků jsou si jistí, že se jim to nemůže stát jen dva, to je necelých 11%, za to necelých 30% si není jistých, zbytek to připouští (69%).

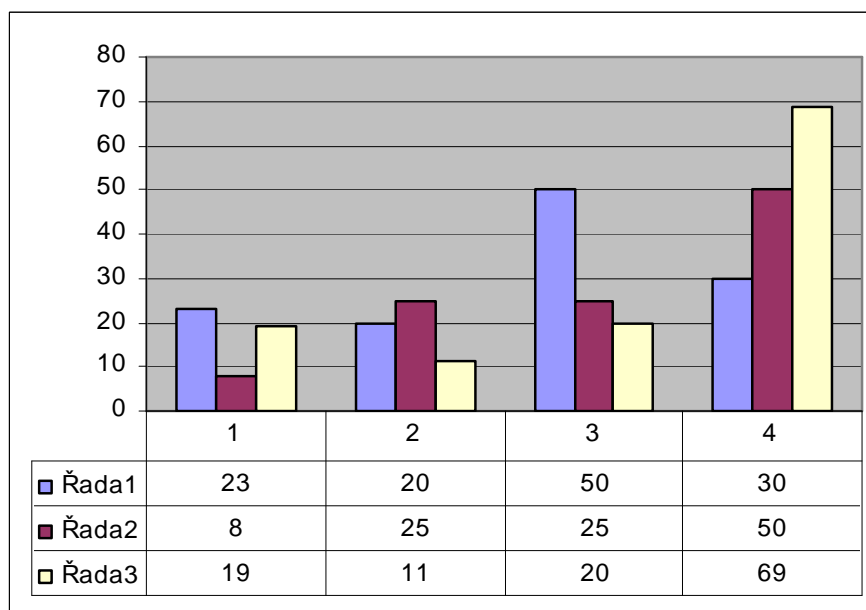
S1 – Z patnácti žáků si je jisto, že se jim to nemůže stát pět, to je více než 33%, za to více než 50% si není jistých, zbytek to připouští.

S2 – Z jedenácti žáků si je jisto, že se jim to nemůže stát jen tři, to je necelých 27%, za to více než 63% si není jistých, zbytek to připouští.

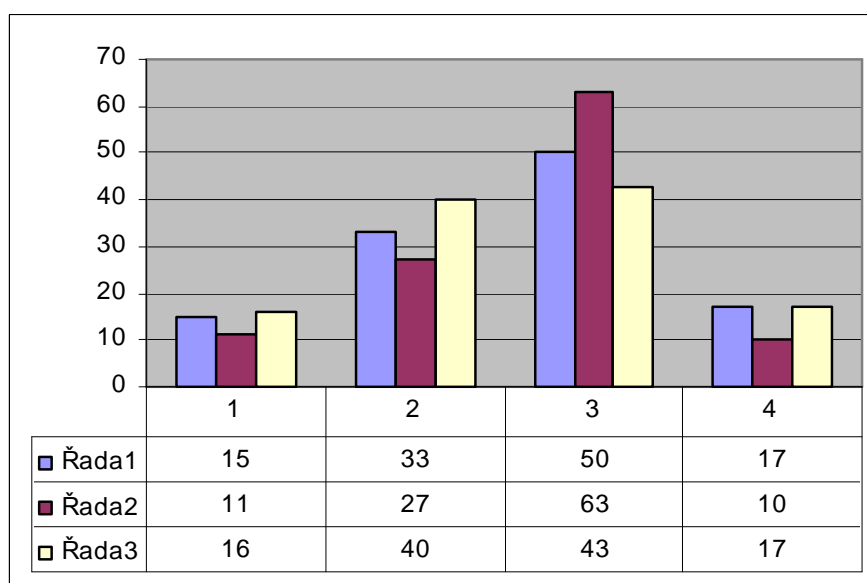
S3 – Ze šestnácti je si jistých šest (necelých 40%) nejsou si jistí 43% a zbytek to připouští.

Výsledky nám ukáže tento graf číslo 8:

Učni:

Studenti:

Výsledky nám ukazují, že studenti jsou si více jisti nemožností se stát obětí šikany. Možná je to tím, jak jsou o tomto problému žáci poučeni.

Otázka číslo devět: „Myslíte si, že by jste byli schopni nezúčastnit šikanování druhé osoby?“ Na tuto otázku většina padesát jedna (55 %) odpovědělo vyhybavě odpovědí nevím. Ve skupinách odpovídali takto.

U1 – Z dvaceti tří žáků by byli schopni jen dva (necelých 10%), neví 15 žáků (přes 65%) a rozhodně by se nezúčastnilo 5 žáků (necelých 24%)

U2 – Z osmi žáků by nebyl schopen nikdo se na šikaně podílet, neví 4 žáci (přesně 50 %) a rozhodně by se nezúčastnili také 4 žáci (50 %)

U3 – Z devatenácti žáků by byli schopni jen tři (něco přes 15 %), neví 6 žáků (přes 30 %) a rozhodně by se nezúčastnilo dalších 11 žáků (55 %)

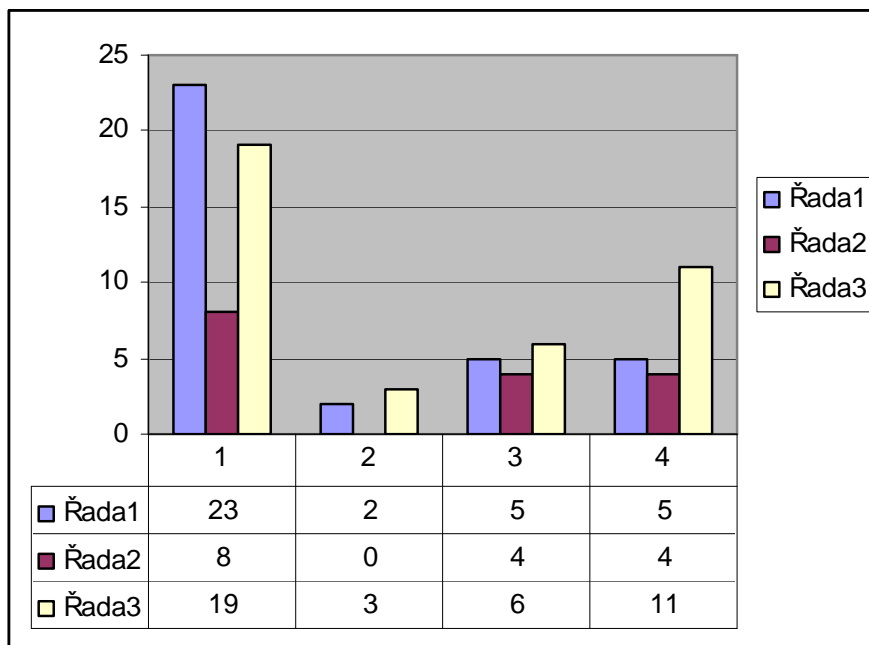
S1 – Z patnácti žáků by byli schopni jen tři (20%), neví 9 žáků (60 %) a rozhodně by se nezúčastnili tři žáci(20 %)

S2 – Z jedenácti žáků by byl schopen jen jeden (necelých 10%), neví 9 žáků (přes 80 %) a rozhodně by se nezúčastnil jen 1 žák (necelých 10 %)

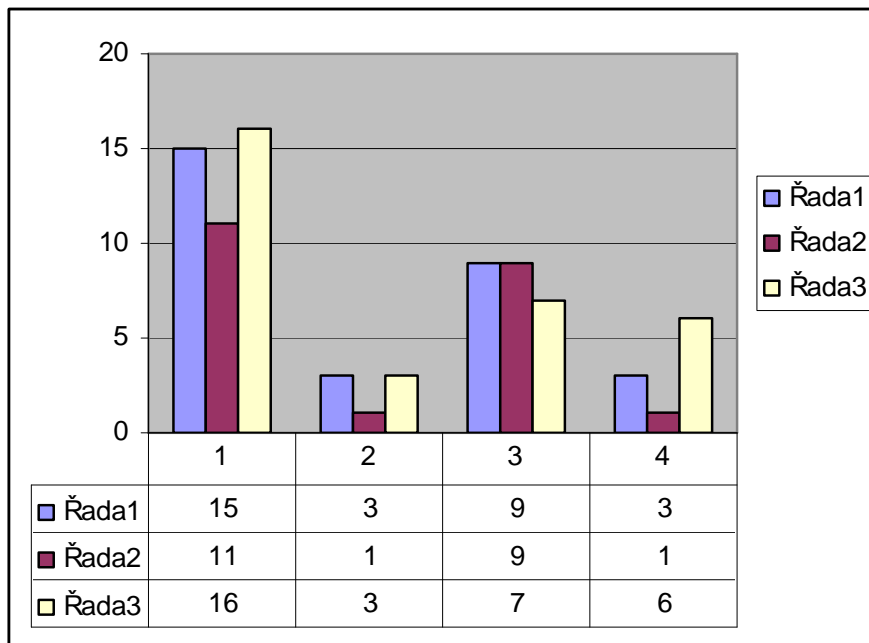
S3 – Z šestnácti žáků by byli schopni jen tři (přes 18 %), neví 7 žáků (přes 43 %) a rozhodně by se nezúčastnilo 6 žáků (přes 37 %)

Graf č.9 nám ukazuje, kolik žáků by bylo ochotno se šikany zúčastnit.

Učni:

Studenti:

Otázka číslo deset: „Myslíte si, že byste měli dost odvahy zastat se žáka, ke kterému nemáte žádný vztah, ani přátelský – ani nepřátelský proti šikaně?“ Touto otázkou jsem

chtěl zjistit, do jaké míry jsou žáci lhostejní ke svému okolí. Zda jsou schopni pomoci i neznámému člověku. Převážná část padesát jedna žáků (55 %) si svým postojem není jistá a neví, 33 (35 %) žáků by bylo odhodláno pomoci a jen osm žáků by rozhodně nepomohlo. Jednotlivé skupiny odpovídaly takto.

U1 – Z dvaceti tří žáků je odhodlaných pomoci deset, to je 43%, dvanáct (52 %) možná raději neví a dva jsou přesvědčeni se nikoho nezastat.

U2 – Z osmi žáků je by pomohli jen dva, to je 25 %, neví 4 čtyři (50%) a dva (25 %) jsou přesvědčeni se nikoho nezastat.

U3 – Z devatenácti žáků je odhodláno pomoci šest , přes 28 %, dokonce třináct žáků (přes 71 % neví a není zde nikdo, komu by to bylo jedno

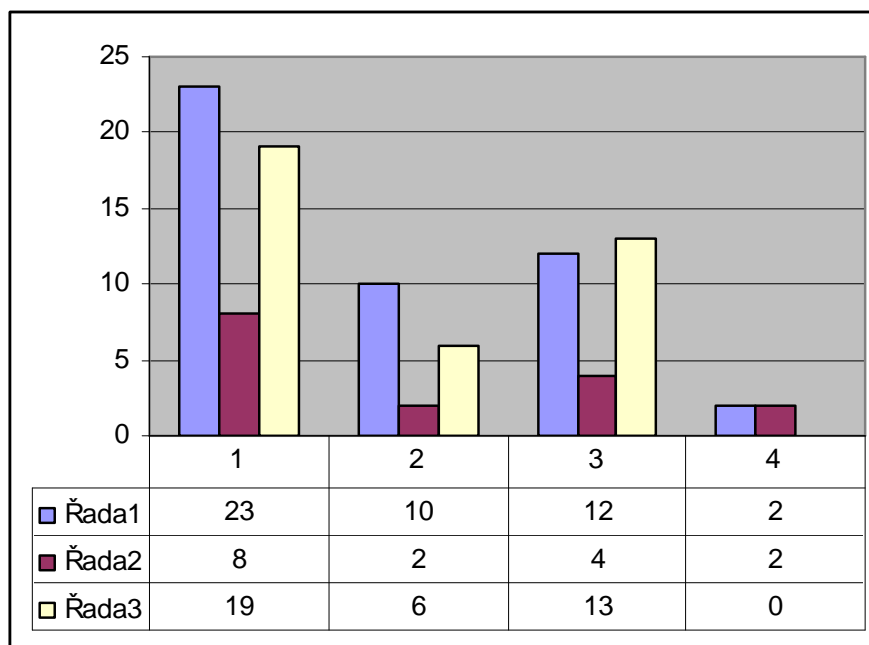
S1 – Z patnácti žáků jsou odhodláni pomoci jen čtyři (necelých 30 %), devět neví (60 %) a jen dva jsou přesvědčeni se nikoho nezastat.

S2 – Z jedenácti žáků je odhodlaných pomoci pět, asi 45 %, šest (54 %) a nikdo není proti někomu pomoci.

S3 – Ze šestnácti žáků je odhodlaných pomoci šest, to je 35 %, devět neví (téměř 60 %), a jen jeden je přesvědčen se nikoho nezastat.

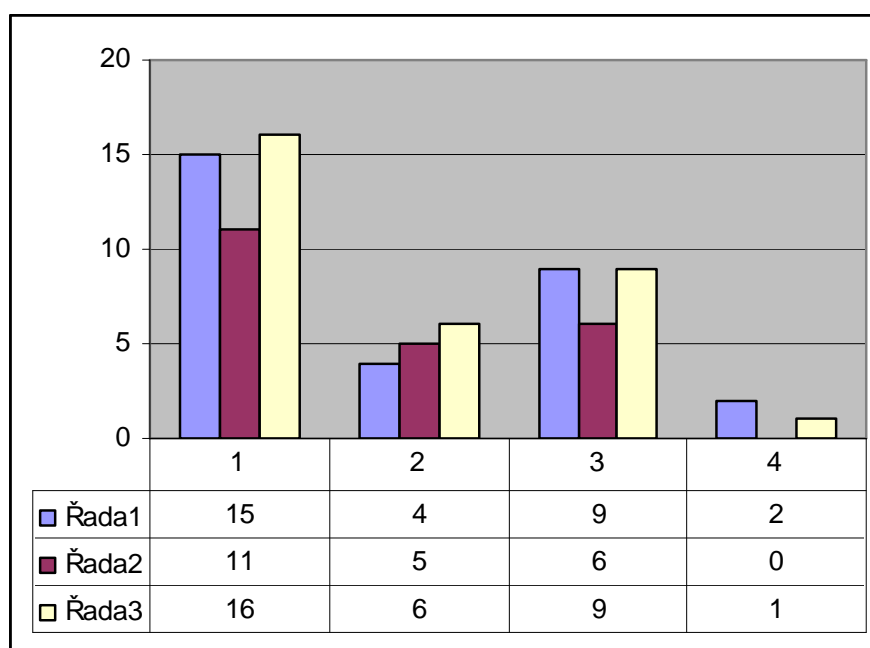
Graf číslo 10:

Učni:

:

Studenti:

U této otázky není vidět žádné konkrétní vymezené zaměření žádné z hodnocených skupin.

Otázka číslo jedenáct: „Myslíte, že byste měli dost odvahy zastat se svého kamaráda proti šikaně?“ Při této otázce jsem chtěl zjistit, jak moc jsou žáci mezi sebou kamarádští, kolik by obětovali, dokáží se sami vystavit nebezpečí proto, aby pomohli kamarádovi. Bohužel i zde bylo hodně žáků nerozhodnutých, kteří neví, to je třicet jedna žáků (asi 33%). Je potěšitelné, že se zde ukázalo daleko víc odhodlaných pomoci kamarádovi a to padesát devět (téměř 60 %). Jen dva žáci jsou proti pomoci. Jak je to s jednotlivými skupinami?

U1 – Z dvaceti tří žáků je patnáct odhodlaných pomoci kamarádovi (64 %) sedm žáků si není jistých a jen jeden byl proti.

U2 – Z osmi žáků je pět odhodlaných pomoci kamarádovi (přes 51 %), tři žáci si nejsou jistí a nikdo nebyl proti.

U3 – Z devatenácti žáků je jedenáct odhodlaných pomoci kamarádovi (64 %), sedm (32 %) žáků si není jistých a jen jeden byl proti.

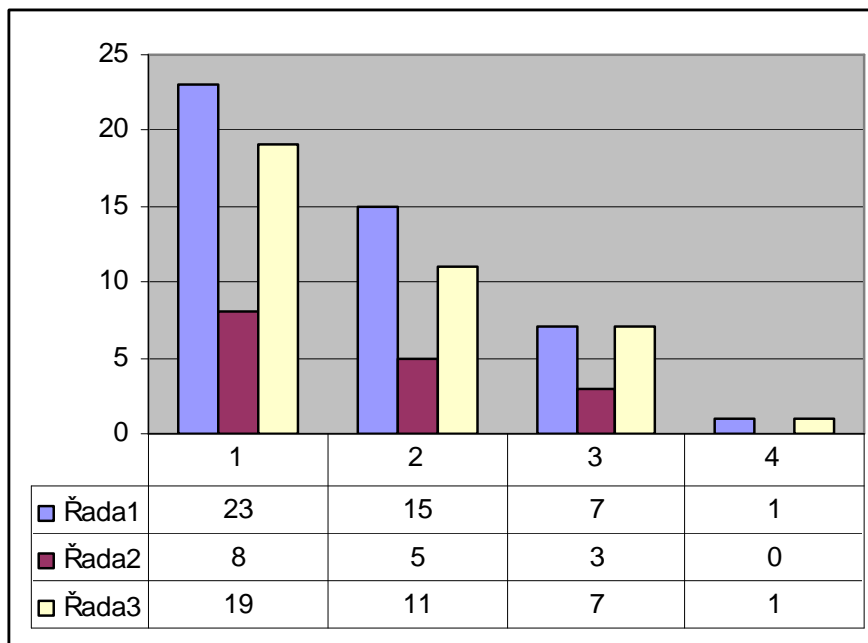
S1 – Z patnácti žáků je devět odhodlaných pomoci kamarádovi (60 %), šest žáků (40 %) si není jistých a nikdo nebyl proti.

S2 – Z jedenácti žáků je devět odhodlaných pomoci kamarádovi (83 %), dva žáci (17 %) si nejsou jistí a žádný nebyl proti.

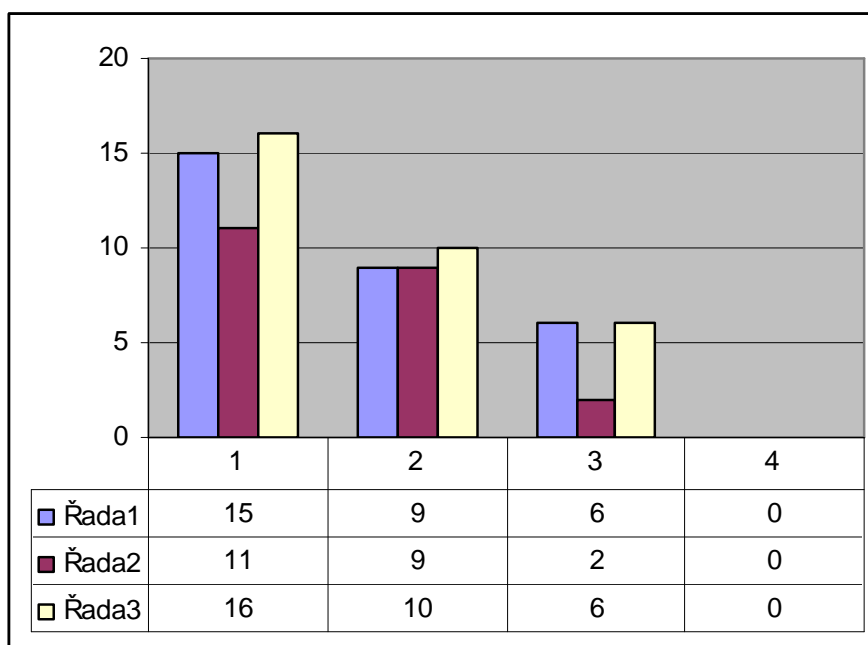
S3 – Ze šestnácti žáků je deset odhodlaných pomoci kamarádovi (více než 62 %) jen šest žáků (38 %) si není jistých a opět nikdo nebyl proti.

Graf číslo 11 nám ukáže jak to vidí žáci ve skupinách:

Učni:

Studenti:

V odpovědích je vidět, že žáci ve všech skupinách (možná přece jen u studentů je více odhodlání), by se zastali svého kamaráda.

Otázka číslo dvanáct: „Dokážete tolerovat chování svého kamaráda, který by šikanoval jiného žáka?“ Touto otázkou by se mělo zjistit, jak jsou žáci tolerantní k šikaně, třeba by se jednalo o dobrého kamaráda. Celkově zvítězil názor, že jim je to celkem jedno. Prostě neví a to je odpověď padesáti pěti žáků tedy (téměř 60 %), jen dvacet sedm žáků se staví proti tomuto chování (skoro 30 %). Zbytku je to jedno. Jak to vnímají jednotlivé skupiny.

U1 – Z dvaceti tří žáků by toto netolerovalo osm (32 %), jedenácti žákům (47 %) je to jedno a jen pět žáků je schopno toto jednání u svých kamarádů tolerovat.

U2 – Z osmi žáků jen třem toto jednání vadí (37 %) a pěti je to jedno (63 %)

U3 – Z devatenácti žáků to vadí šesti (31 %), dvanácti žákům (61 %) je to jedno a jen jeden toto schvaluje.

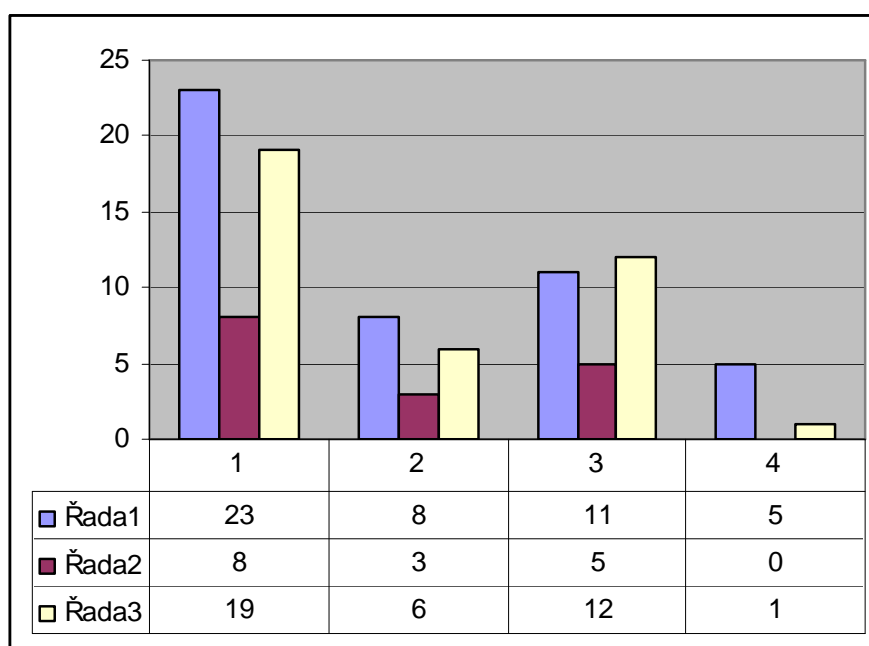
S1 – Z patnácti dotázaných žáků to netoleruje pět žáků (33 %), osm žáků neví, jak se k tomu postavit (více než 53 %) a zbylým dvěma to dokáže tolerovat.

S2 – Z jedenácti žáků jen dva by se proti tomuto ohradili (asi 17 %), a ostatním devíti žákům je to jedno (83 %)

S3 – Ze šestnácti žáků to vadí jen čtyřem (25 %),deseti žákům je to jedno (62 %) a ostatní dva to schvalují.

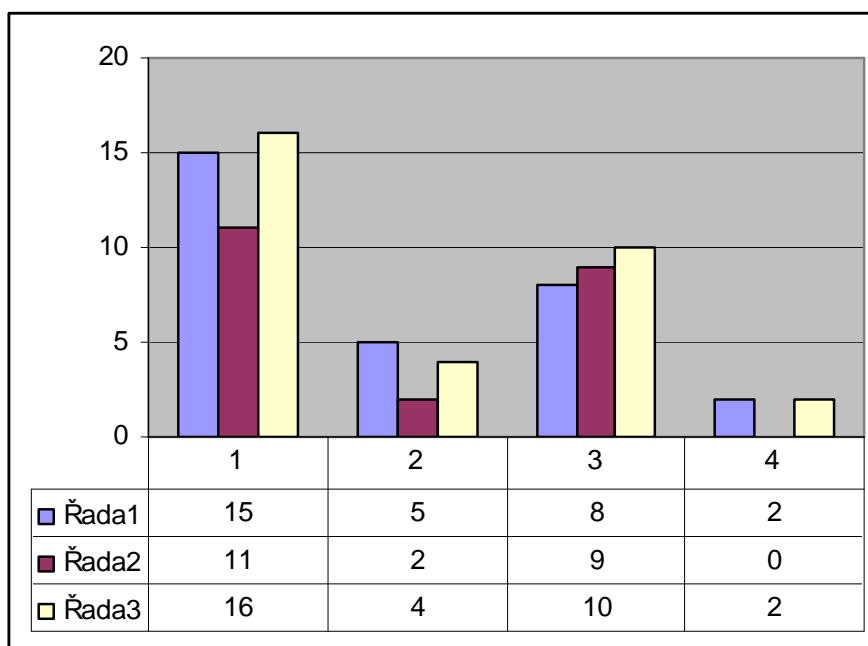
Toleranci nám m ukáže graf číslo dvanáct:

Učni:

Studenti:

U všech skupin jsou odpovědi velice podobné. Navíc je třeba zdůraznit, že je zde velká tolerance vůči agresorům.

Otázka číslo třináct: “Myslíte si, že osoba agresora při šikanování musí být méně vzdělaná nebo musí mít horší prospěch ve škole?” Tato otázka má zjistit, jak si agresora žáci představují, kam by ho zařadili z hlediska vrozené inteligence a úrovně vzdělání. Kupodivu jen šestnáct dotázaných si šikanu a menší inteligenci spojuje (17 %) a další dvě stejně velké skupiny, buďto neví nebo tyto dvě věci nespojuje (41 % a 41 %). Jak to vidí jednotlivé skupiny.

U1 – Z dvaceti tří žáků si jen čtyři myslí, že agresor musí být méně inteligentní (17 %), jedenáct žáků neví (více než 46 %) a sedm si toto spojení nepřipouští (37 %)

U2 – Z osmi žáků tři si představují spojení agresora a menší inteligence (téměř 40 %) další čtyři (50 %) a jen jeden si myslí, že toto spojení nefunguje.

U3 – Z devatenácti žáků čtyři předpokládají menší IQ (asi 22 %), devět neví (skoro 49 %) a zbytek (28 %) to nepředpokládají.

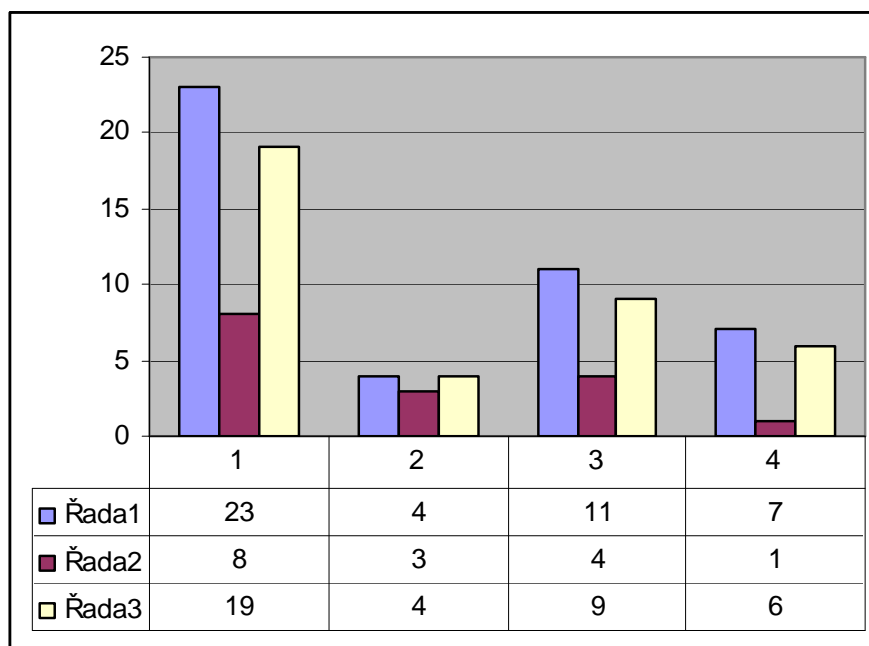
S1 – Z patnácti žáků jen tři (20 %) spojují šikanu a menší IQ, šest žáků (40 %) neví a šest toto nespojuje (40 %)

S2 – Z jedenácti žáků jen jeden spojuje IQ agresorem, tři (necelých 27 %) neví a sedm toto spojení neuznává (63 %)

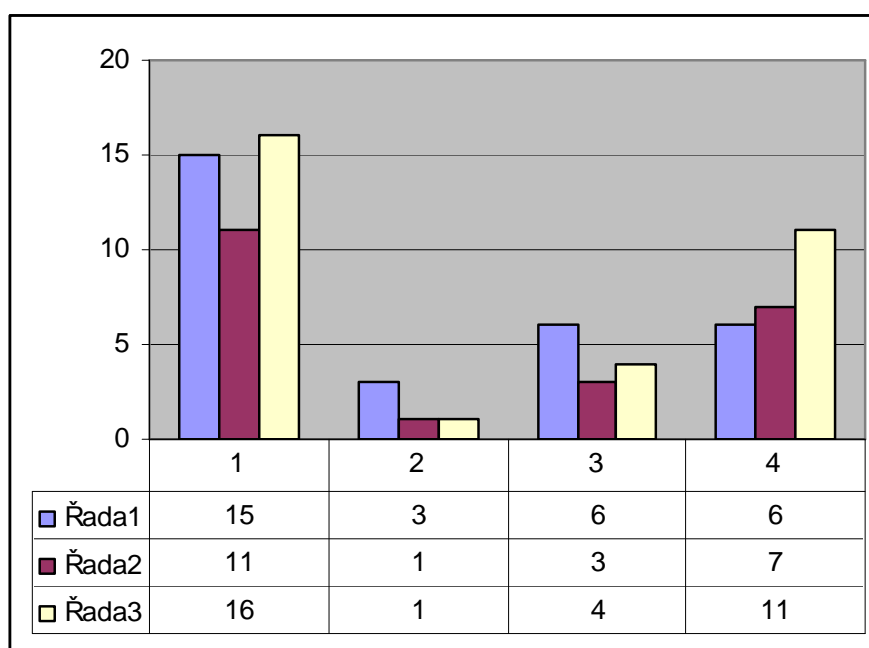
S3 – Ze šestnácti žáků jen jeden předpokládá spojení IQ a agresora čtyři neví (25 %) a zbytek jedenáct dotázaných toto nepředpokládá.(68 %)

Jak vidí agresora jednotlivé skupiny, nám ukáže graf číslo 13

Učni:

Studenti:

U těchto odpovědí můžeme u skupin studentů vidět větší přesvědčení, že agresor nemusí být zákonitě člověk, který má horší prospěch nebo musí být méně vzdělaná.

Otázka číslo čtrnáct: „Předpokládáte, že osoba agresora při šikanování představuje vždy silnějšího, fyzicky vyspělejšího žáka?“ Tato otázka byla položena z podobného důvodu jako předchozí dotaz, ale je zaměřena na fyzickou dispozici agresora. Dvacet osm žáků si myslí, že je agresor vždy silnější (asi 30 %) dalších dvacet devět neví (asi 31 %) a zbytek (40 %) si myslí, že fyzická síla se šikanou nesouvisí.

U1 – Z dvaceti tří žáků si sedm myslí, že agresor musí být silný (30 %), deset neví (43 %) a šest tvrdí, že síla není důležitá (27 %)

U2 – Z osmi žáků čtyři představují silného agresora (50 %), tři neví (37 %) a jen jeden si myslí, že síla nemá vliv.

U3 – Z devatenácti žáků má agresora za silného sedm (téměř 35 %), šest neví (31 %) a zbytek si nemyslí, že musí být agresor silný (téměř 35 %)

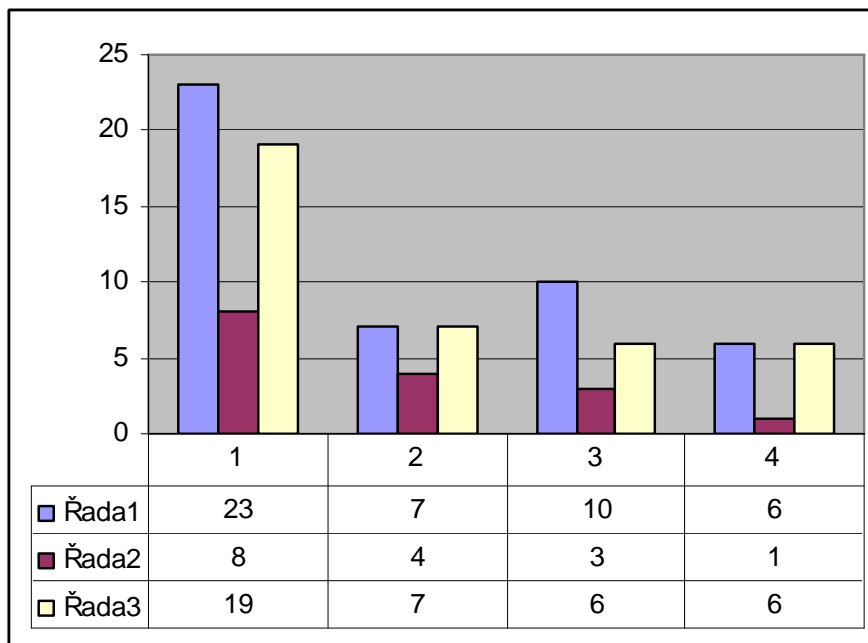
S1 – Z patnácti žáků čtyři si představují silného agresora (necelých 29 %), neví šest (38 %), zbytek (33 %), nevidí sílu agresora jako jeho nevyhnutelnou dispozici.

S2 – Z jedenácti žáků vidí silného agresora jen dva (17 %), tři neví (27 %) a o síle není přesvědčeno šest žáků (55 %)

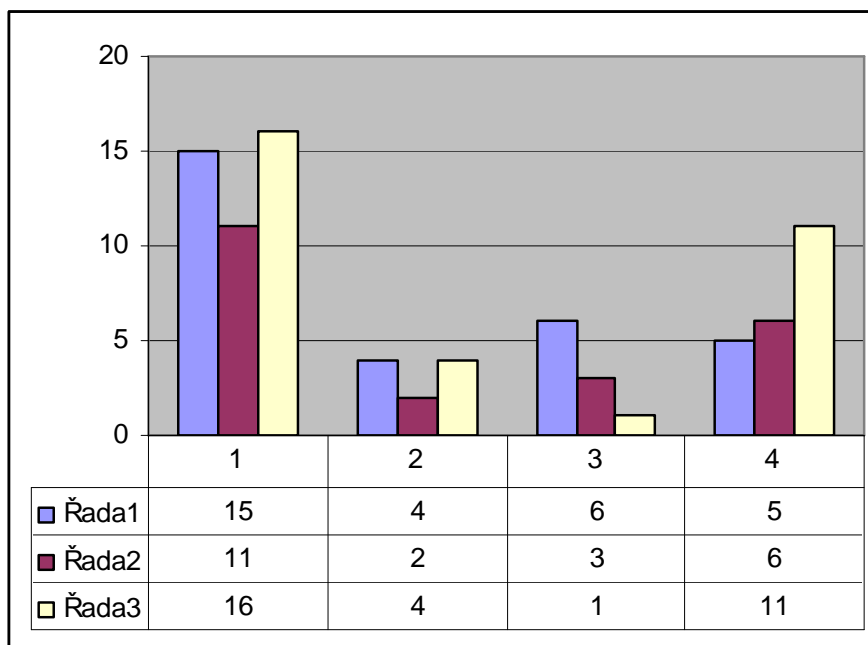
S3 – Ze šestnácti žáků čtyři (25 %) si představuje silného agresora, pouze jeden neví (6 %), jedenáct žáků si silného agresora nepředstavují (téměř 70 %)

Graf číslo 14:

Učni:

Studenti:

Opět u této otázky vidíme určitou odchylku, protože studenti jsou více přesvědčeni o tom, že agresor nemusí být nutně fyzicky zdatnější.

Otázka číslo patnáct: „Myslíte, že učitel může vždy nějakým způsobem zabránit šikanování?“ Toto je přesně otázka, která nejvíc vystihuje název celé práce. Odpovědi nijak nevybočily z předpokládané hypotézy, a to, že učitel nemá ve třídě takový vliv, aby vždy mohl ovlivnit vývoj šikany. Neuvěřitelných padesát tři žáků (57 %), jen dvacet osm žáků si myslí, že je v moci učitele šikanu ovlivnit (kolem 30 %) a jen jedenáct neví (ani ne 13 %). Jak to vypadá v jednotlivých skupinách.

U1 – Z dvaceti tří žáků jen čtyři věří učiteli (17 %), stejně tak čtyři neví (17 %) a zbytek této skupiny patnáct žáků (více než 65 %)

U2 – Z osmi žáků pět věří učiteli (63 %) a tři mu nevěří (37 %)

U3 – Z devatenácti žáků jen šest si myslí, že učitel může mít vliv na šikanu (31 %), dva neví (asi 11 %) a zbylých jedenáct učitelů nevěří (68 %)

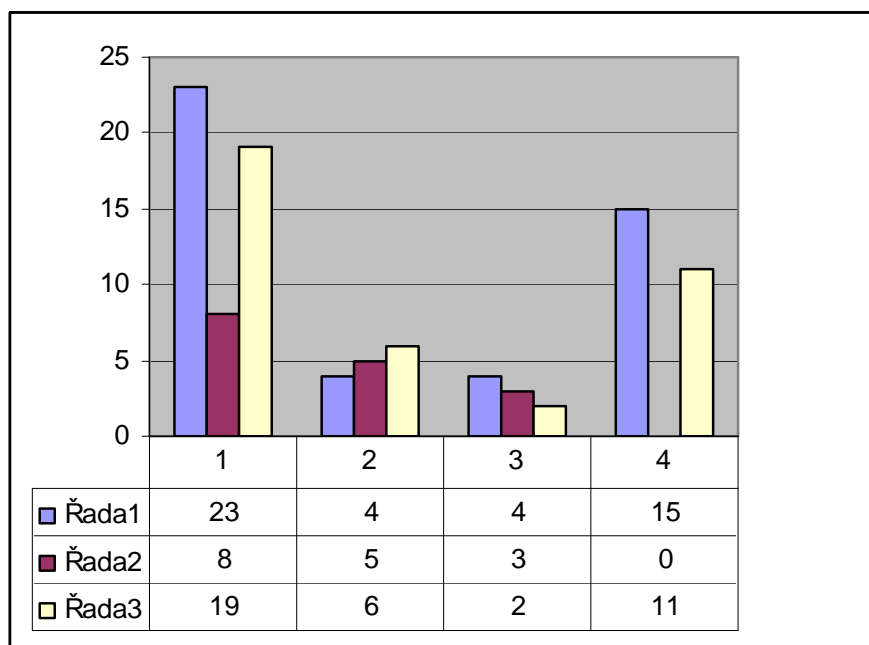
S1 – Z patnácti žáků učitelů věří pět žáků (33 %), neví jen dva žáci (asi 13 %) a osm učitelům nevěří (54 %)

S2 – Z jedenácti žáků jen dva věří učitelům (17 %), jen jeden neví (necelých 10 %) a zbytek učitelům nevěří (73 %)

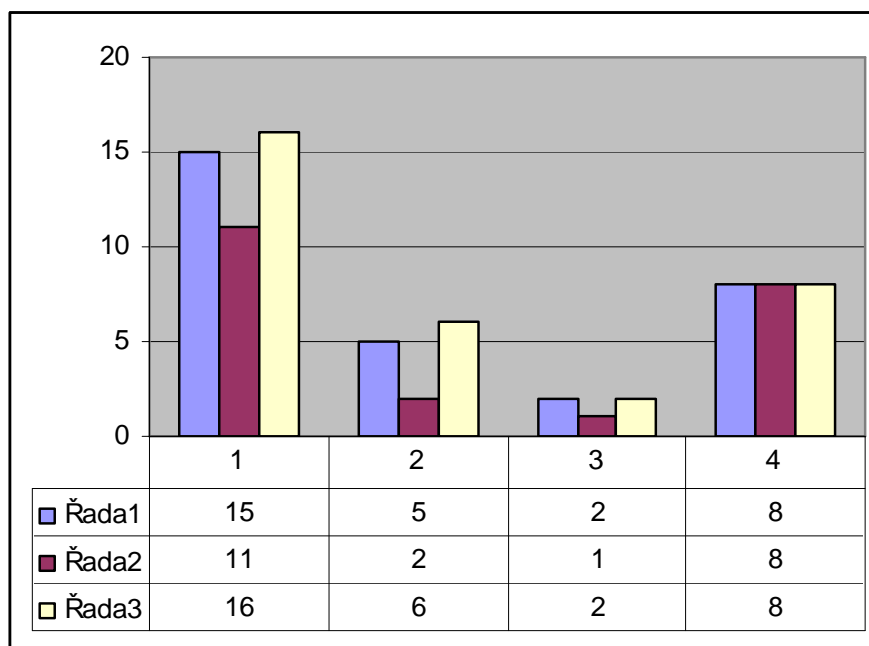
S3 – Ze šestnácti žáků šest učitelů věří (38 %) dva neví (12 %) a polovina žáků učitelům nevěří.

Víru v učitele nám ukazuje tento graf. číslo 15:

Učni:

Studenti:

Mezi jednotlivými skupinami není velký rozdíl v odpovědích. Skutečně zajímavé je, že velice málo dotázaných zde odpovědělo neví. To znamená, že tato otázka je velice přímá, všem jasná a naprostá většina dotázaných žáků dokáže odpovědět ANO – NE.

Otázka číslo šestnáct: „Dokázali byste oznámit šikanování ve třídě učiteli?“ Toto je další otázka, která má napovědět, zda učitel může okamžitě zjistit šikanu ve třídě a také, jak je to s důvěrou k učiteli. Třicet sedm žáků v dotazníku říká, že to dokáže, a to je 40 %, dalších třicet pět neví – více než 37 % a zbytek předpokládá, že šikanu učiteli neoznámí (20 žáků), tedy celých 23 %. Jednotlivé skupiny to vidí takto.

U1 – Z dvaceti tří žáků by šlo za učitelem devět (39 %), nejistých je deset (více než 43 %) a jen tři by za učitelem nešli (13 %).

U2 – Z osmi žáků jen jeden,by šel ze učitelem (12 %), neví šest žáků /75 %) a jeden by za učitelem nešel.

U3 – Z devatenácti žáků se svěří učiteli šest (31 %), neví sedm (38 %) a nesvěřilo by se šest, tedy opět (31 %)

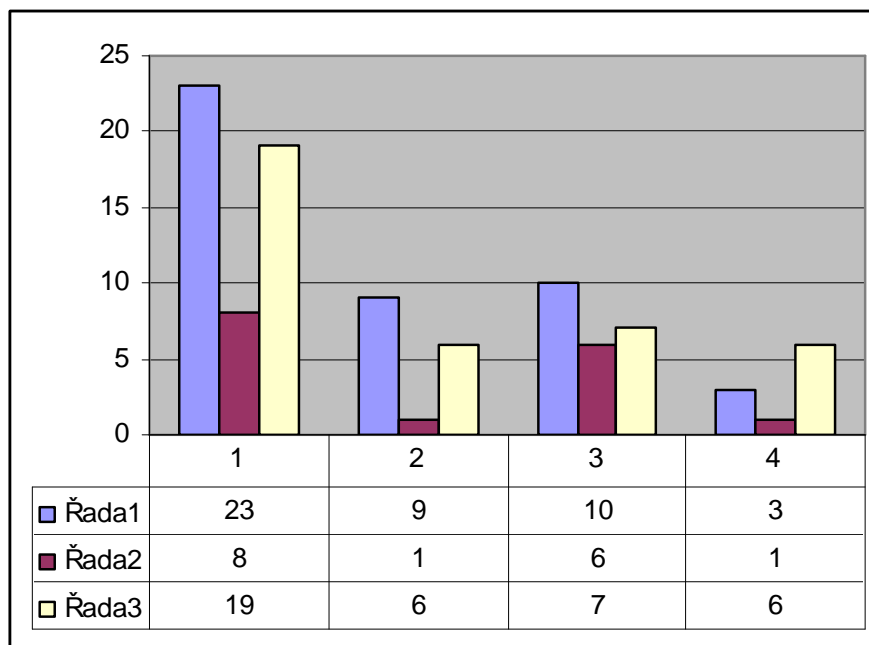
S1 – Z patnácti žáků se svěří sedm (45 %), neví čtyři (27 %) a nesvěří se také čtyři (27 %)

S2 – Z jedenácti žáků se svěří čtyři (36 %), neví šest (54 %) a nesvěří se jen jeden (10 %)

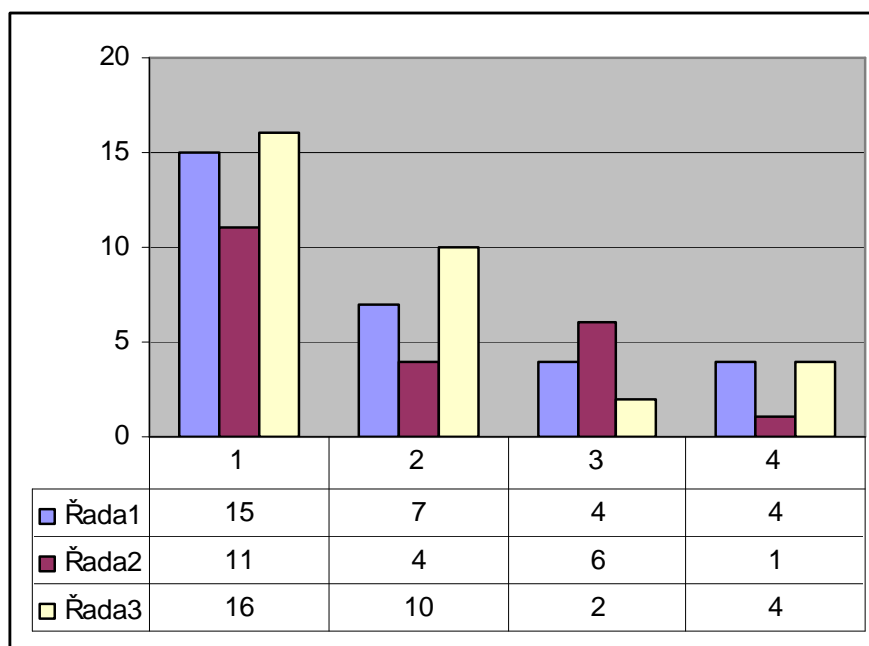
S3 – Ze šestnácti žáků by se svěřilo deset (62 %), neví dva (12 %) a nesvěří se čtyři žáci to je (26 %)

Graf číslo 16 ukazuje ochotu oznámit šikanu učiteli:

Učni:

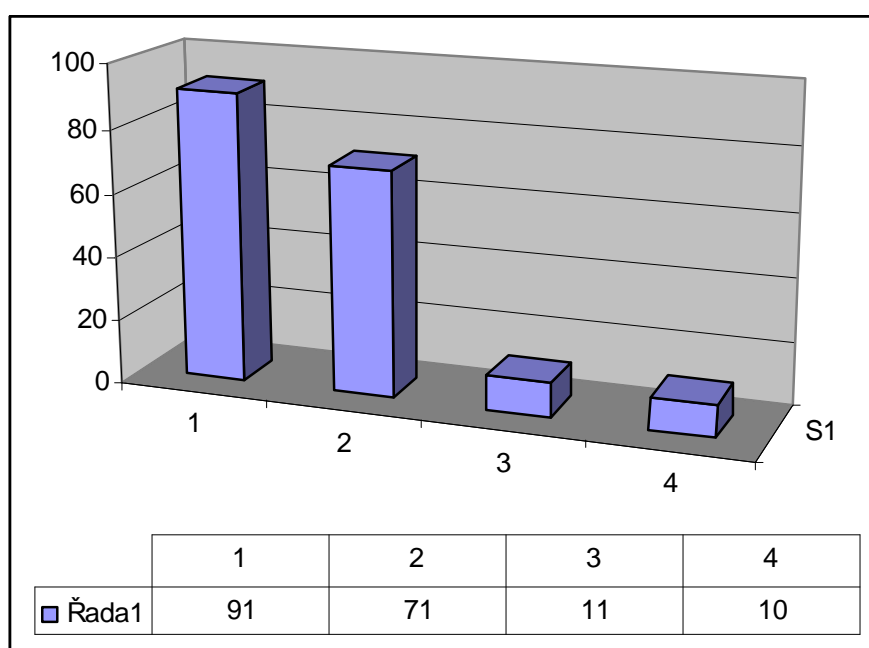
Studenti:

Z odpovědí jednotlivých skupin se dá odvodit, že ve větších městech je přece jen větší neochota se svěřovat, je zde více žáků, kteří již ví, že se učitelé svěřit nechce. Možná je to i úměrné počtu šikanovaných.

Otázka číslo sedmnáct: „Máte informace, kam se můžete obrátit v případě, že se stanete obětí šikany?“ Zde žáci ukázali, že jsou informováni a drtivá většina ví, kam se obrátit. Celkem 71 žáků ví, kam jít to je (77 %), jedenáct si není jista (12 %) a neví deset (11 %).

Zde nám graf číslo 17 ukazuje informovanost žáků celkově a ne po skupinách:

Je vidět, že žáci jsou velmi dobře informováni o místech pomoci při šikaně.

Z celého průzkumu, ve kterém bylo osloveno devadesát dva žáků, jsme se dověděli skutečnosti, podle kterých si můžeme udělat určitý obraz o dnešní mládeži na učilištích a středních odborných školách. Možná, že tento průzkum nám nedal předpokládané odpovědi na zadané otázky, možná jen vybraní žáci, kteří se zúčastnili ankety, neodpovídají standardům, ale určitě se musíme začít chovat a vyučovat tak, abychom svým špatným přístupem neodradili ty, kteří nám chtějí něco říct.

Závěr

Šikana je velice závažný problém, který nikdo nemůže zlehčovat. Nikdo z žáků také nikdy nemůže tvrdit, že se mu nic podobného nikdy nemůže stát, neboť bohužel se tento patologický jev rozšiřuje ve všech školách na všech stupních. Dokonce si myslím, že u nás je tento nešvar lépe prozkoumán a také podchycen, než v některých evropských zemích. Kritické a objektivní výzkumy ve všech typech našich škol, které jsou uveřejňovány v pracích našich předních odborníků, to jasně dokazují.

Šikana nevznikla bez příčiny, je důsledkem zhoršených mezilidských vztahů. Více se o ni píše, více se o ní mluví, řada skutečností související se šikanou byla správně pojmenována. Také se podstatně změnil životní styl lidí a někteří jedinci se prostě s touto změnou vyrovnali po svém. Prostě se snaží vyniknout na úkor slabších, nebo méně průbojných spolužáků.

Úloha učitele při řešení šikany je nejen podle provedeného průzkumu na žácích SŠP Jílová velice problematická a složitá, protože on sám nemá skutečně žádné možnosti, jak se od žáků dovědět něco o postižených a už vůbec ne o agresorech. Vždy záleží jen na dobrovolnosti a vzájemné důvěře mezi žákem a učitelem. Bohužel žáci si nepřipouští, že učitel je ta správná osoba, která by mohla nějakým způsobem vyřešit jejich problém, někdy si dokonce myslí pravý opak. Nemusí to být jenom jejich špatná zkušenost, která je naučí přisvojit si tento postoj, ale může se jednat o názor kamarádů, který jej přijmou. Učitel, který špatně tyto informace od žáka pochopí, může způsobit tomuto žákovi velké problémy.

Učitel nemusí být slabý nebo ovlivnitelný, může být dokonce i autoritativní, ale měl by se snažit rozpoznávat i první možná nesmělé a nenápadné začátky šikany. Musí také vědět, jak má postupovat, aby nenadělal svým řešením situace více negativních než pozitivních výsledků.

Dále z tohoto šetření vyplynulo, že možná není až tak velký rozdíl mezi počtem šikanovaných žáků v učňovských a studijních oborech tak, jak jsem původně předpokládal. V čem je rozdíl, tak to je velikost obce nebo města, z něhož žáci

pochází. Toto pro mě trochu překvapivé zjištění může mít více důvodů. Například při životě v malé obci je člověk více na očích, tolik se tu neschová a je pro druhé známým objektem, který okolí nějak hodnotí. S tím také souvisí větší odpovědnost rodičů, kteří vlastně předávají svoje postoje ovlivněné prostředím této malé obce. Na druhé straně anonymní prostředí velkého města dává těmto mladým lidem určitou anonymitu, která jim umožňuje neustále zkoušet, co vše si mohou dovolit, kam až mohou zajít.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá závažným patologickým jevem, který se rozmohl na všech typech škol – jedná se o šikanu.

V teoretické části této práce jsou zpracovány již dosažené výsledky v oblasti provedených výzkumů našich předních odborníků v této oblasti.

První kapitola vymezuje pojem a typické znaky šikany, popisuje její historii a uvádí některé druhy tohoto patologického jevu.

Ve druhé kapitole se práce zabývá charakteristikou osobností nejen obětí šikany, ale také osobností samotného agresora, který je schopen šikanování druhého. Dále se zmiňuje o následcích, které šikana přináší obětem i agresorům

Třetí kapitola posuzuje šikanu z pohledu provedených výzkumů a také možnosti zákonů ji adekvátně postihovat. V poslední čtvrté kapitole teoretické části jsou popsány druhy prevence a jejich praktikování v praxi včetně preventivních programů. Dále je zmíněna i konkrétní úloha samotného pedagoga, ta spočívá především ve vytvoření takového vztahu se žáky, která vytvoří důvěru a tím i určitou cestu z nesnází.

Praktická část nás seznamuje s průzkumem na Střední polytechnické škole Jílová 36G, kde působím. Cílem je především odhalit konkrétní situaci mezi žáky, jejich postoje a počet obětí zasažených šikanou. Průzkum potvrdil, že problém šikany se na naší škole vyskytuje v takové míře, která odpovídá výzkumům provedených na školách podobného zaměření i publikovaných v odborné literatuře.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá šikanou na středních školách a učilištích. V teoretické části se snaží hledat odpovědi na některé otázky směřující k tomuto tématu. Hledá je především v odborné literatuře předních odborníků. Dále se práce zamýšlí, kde hledat příčiny a jak může vzniknout šikana na kterékoliv škole, bez rozdílu zaměření nebo společenského postavení školy.

Praktická část se zabývá průzkumem, který byl proveden na naší škole mezi žáky jak učebních oborů, tak i čtyřletých oborů, které jsou ukončeny maturitní zkouškou. Tento průzkum byl proveden formou anonymního dotazníku, který byl pro tento účel vypracován. Původním cílem bylo zjištění rozdílu rozšíření šikany mezi učňovskými a maturitními třídami, dále také informovanosti žáků o tomto problému a také o jejich postojích k tomuto jevu.

Klíčová slova:

Šikana

Patologický jev

Učitel

Oběť

Agresor

Následky

Průzkum

Prevence

Legislativa

Abstract

This thesis deals with bullying in secondary schools and training colleges. The theoretical part is trying to find answers to some questions which are concerning with this topic. The main sources were found in the literature of leading experts. Furthermore the thesis deals with the reasons that may cause the emergence of bullying in any school regardless of orientation or social status of the school.

The practical part deals with the research that was conducted at school where there are the pupils of training college and four-year courses that are completed by leaving examination. This survey was conducted through an anonymous questionnaire that was developed for this purpose. The initial aim was to determine the difference between the extension of bullying apprentice in training college and four-year courses that are completed by leaving examination, as well as the awareness of students about this issue and also about their attitudes to this phenomenon.

Key words:

Bullying

Pathology

Teacher

Victim

Aggressor

Consequence

Survey

Prevention

Seznam použité literatury

Zákony

- 1) Trestní zákoník, zákon č. 40/2010 Sb.
- 2) Zákon 359/1999 Sb. O sociálně- právní ochraně dětí

Literatura

- 3) Bakošová, Z. Sociálna pedagogika jako životná pomoc FF UK Bratislava : STUMUL, 2005. 203 s. ISBN 80-89236-00-6,
- 4) Bendl, S. Ukázněná třída aneb kázeňské minimum pro učitele, Praha, Triton 2005 ISBN 80-7254-624-4
- 5) Kolář, M. Skrytý svět šikanování, Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-409-5
- 6) Kolář, M. Bolest šikanování, Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-513-X
- 7) Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál 2008, ISBN 978-80-7367-383-3
- 8) Kraus, B. Poláčková, V. Člověk – prostředí – výchova, Brno, Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
- 9) Mühlpachr, P. Kapitoly ze sociální patologie, Brno, IMS 2003.
- 10) Rážová, Czemy, Provazníková, Sovinová (1999).- Health Behaviour in School-Aged Children: A WHO Cross-National Study (HBSC) – mezinárodní studie
- 11) Ronenová, T. Psychologická pomoc dětem v nesnázích, Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-370-6
- 12) Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi- Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí, Praha, Portál 1995, ISBN 80-7178-049-9
- 13) Sekot, A., Aktuální problémy sociální patologie, Brno, IMS, 2009

Internet

- 14) <http://bibahis.blogspot.com/>: 6.1.2011
- 15) <http://nepovinna-cetba.webmode.cz/news/ostrakismus>: 7.1.2011
- 16) <http://blisty.cz/art/49751.html>: 7.1.2011
- 17) <http://www.radirna.cz/internet/co-je-kyberšikana.html>: 23.3. 2011
- 18) <http://www.zsbnopava.cz/projekty/chips.doc> : 10.1.2011
- 19) <http://www.tyden.cz/rubriky/zahraniči/rusko-a-okoli/ruska-armada-zavede-vojensko-policii-i-kvuli-šikane>. :11.1.2011

Seznam příloh

1. Krizový plán při řešení šikany na SŠP Jílová
2. Dotazník

Příloha č. 1

Krizový plán při řešení šikany (SŠP Jílová 36g)

Nepřímé (varovné) znaky šikanování

- student je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost pedagogů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- mívá zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

V rodině

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi

- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem
- nechut' jít ráno do školy, dítě odkládá odchod z domova, možno pozorovat strach, ztráta chuti k jídlu
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody, případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat
- dítě se vyhýbá docházce do školy
- dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku

Přímé znaky šikanování:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil

- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jí podřizuje
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Postup školy a vyučujících v případě konkrétního případu šikany ve škole

- zastavit násilí, přivolat další pedagogy a domluvit s nimi spolupráci při vyšetřování
- postarat se o oběť, poskytnout jí nejnnutnější pomoc a ochranu (pocit bezpečí), v případě vážného zranění zajistit lékařskou péči a informovat rodiče
- neprodleně informovat vedení školy, příslušné třídní učitele, VP, ŠMP, případně další vyučující prostřednictvím vyslaného studenta, **nenechat třídu bez dozoru**
- zabránit domluvě třídy (křivá výpověď) prostřednictvím dozoru ve třídě
- v případě nutnosti rozdělit žáky do izolovaných skupin s dozorem
- v případě vážného zranění žáka zajistit lékařskou péči a ihned informovat rodiče
- v závažných případech škola ohlásí záležitost Policii ČR
- škola informuje rodiče, případně odbor sociální péče

Výchovná opatření

Škola využije jednotlivých úrovní kázeňských opatření (napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, v závažných případech podmíněné vyloučení nebo vyloučení žáka ze školy – viz Školní řád). Rodičům obětí i agresorů doporučí odbornou péči. V závažných případech informuje Policii ČR.

Metody řešení šikanování

Odhalení šikany bývá někdy velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“

agresorů i postižených.

Krizový scénář pro počáteční stádia šikanování

1. krok: Odhad závažnosti - 4 kritéria:

- způsob chování a vypovídání obětí a svědků
- závažnost a četnost agresivních projevů
- čas (= jak dlouho šikanování trvá)
- počet agresorů a obětí

Oznámení vedení školy nebo ŠMP nebo VP

2. krok: Rozhovor s informátory a obětí

- provádí ŠMP + VP
- rozhovor musí být proveden tak, aby o něm ostatní nevěděli (možná pomsta agresorů)
- nedávat rady, jen vnímat
- každou výpověď ověřit
- nedávat návodné otázky

3. krok: Nalezení vhodných svědků

- **spolupráce s informátory a oběťmi – oni vytipují žáky „svědky“**, člověk musí být velmi pozorný v rozhovorech, může vzniknout i záměna jednotlivých rolí hned na počátku
- ! nevybírat si žáky k rozhovoru podle svých sympatií a podle jejich chování (žáci mohou mít „dvě tváře“)
- důležití jsou žáci, kteří sympatizují s obětí (sympatie x nesympatie k oběti)
- rozhovor se svědky (doporučuji jednotlivě) nejlépe mezi čtyřma očima (např. po vyučování, požádat o odnesení pomůcek do kabinetu), **aby ostatní nevěděli** (souvisí s ochranou oběti).

4. krok: Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

- rozhovory **individuálně**
- nesmí se konfrontovat oběti s agresorem, ani jejich zákonní zástupci (snažit se předcházet konfliktu)
- konfrontace svědků (max. 2 spolu) pouze při protichůdných informacích

5. krok: Ochrana obětí

- zvýšená pozornost ve školním klimatu (třídním učitelem)
- častější nenápadné nahlížení dozoru do třídy o přestávkách
- po dobu šetření je možné se souhlasem vedení školy nechat obět' doma
- doporučit rodičům oběti odborníka z PPP nebo SVP, či jiné instituce zabývající se touto problematikou

6. krok: Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

- **vnější obraz šikanování! (popis nemocného čili patologického chování)**
- nutnost poskládané mozaiky informací, (důkazy, člověk musí mít jistotu o tom, co se ve třídě děje - vztahy)
- **případně konfrontace mezi nimi** = konfrontace A – A (při rozporuplnosti informací
opět max. 2)

7. krok: Rozhovor se zákonnými zástupci agresora (s agresorem)

- Za účasti vedení školy + ŠMP + VP + třídní učitel + rodiče žáka (zákonný zástupce)
- Udělat zápis, kde bude uvedený časový horizont na zlepšení situace, uvést, co bude následovat, pokud se to nezlepší
- Odkaz na Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol
a školských zařízení, čl. 7 – výchovná opatření

8. krok: Rozhovor se zákonnými zástupci oběti (s obětí)

Moje doporučení:

- sdělit zákonným zástupcům, jak jsme v dané věci postupovali (řešení, závěry řešení, opatření, možnosti další spolupráce)
- časový horizont pro sledování situace (po 14 dnech se vzájemně informovat o situaci – rodinné a školní klima)
- spolupráce (ochrana oběti)

Konkrétní kontakt na instituce / konkrétní odborník zabývající se problematikou šikany:

- pedagogicko-psychologická poradna,

- středisko výchovné péče
- poradenské centrum

9. krok: Práce s celou třídou

- Uzavření celé záležitosti vedením školy před všemi žáky ve třídě (VP, ŠMP, TU)
- ozdravení třídy – dlouhodobý proces
- nastavení nových funkčních pravidel (nutno dodržovat všemi, jak žáky, tak učiteli)
- možnosti práce se třídou v rámci třídnických hodin
- třídu neustále sledovat
- TU + ŠMP informovat všechny členy pedagogického sboru (obecné informace – shrnutí případu, seznámit je s nastavenými pravidly)
- jednotnost a důslednost pedagogického sboru
- při nezastavení problematiky šikanování kontaktovat ŠMP, VP (přivolání pomoci – instituce zabývající se touto problematikou)

Při pokročilém stádiu spolupráce se specializovanými institucemi (PPP, SVP, SPC, OSPOD, Policie ČR).

Při výbuchu brutálního skupinového násilí vůči oběti, tzv. “školního lynčování“ je nutný následující postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti. Upozornit na sebe, někoho poslat pro pomoc, která odvede oběť.
2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi. Rozdělit žáky do skupin.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii. (OSPOD, PPP, SVP)
6. Vlastní vyšetřování.

Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník - specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, krizového centra apod.)

Výchovná opatření

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy,

rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro potrestání agresorů lze užít běžná výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížená známka z chování). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech se dají užít další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Příloha č. 2

Anonymní dotazník pro žáky SŠP Jílová 36 G

- 1) Bydlíte ve městě, ve větší obci nebo v malé obci?
  - a) žiji ve městě, které má nad 10 000 obyvatel
  - b) žiji v obci, která má nad 3000 obyvatel
  - c) žiji v obci, která má do 3000 obyvatel

- 2) Víte co je šikana, co se pod tímto slovem skrývá?
  - a) ano
  - b) nevím
  - c) ne

- 3) Byli jste šikanováni?
  - a) ano
  - b) nejsem si toho vědom
  - c) ne

- 4) Zúčastnil jste se někdy šikanování druhé osoby?
  - a) ano
  - b) nepamatuji si něco takového
  - c) určitě ne

- 5) Pozoroval jste někdy šikanu ve vašem okolí?
  - a) ano
  - b) nevšiml jsem si
  - c) ne

- 6) Jaký máte názor na šikanu?
  - a) jsem zásadně proti šikaně
  - b) nemám na to vyhraněný názor
  - c) každý se má starat o sebe

- 7) Měla by být šikana více postihována s tvrdšími tresty?
  - a) ano
  - b) nevím
  - c) ne stačí jak to je nyní

- 8) Jste přesvědčeni o tom, že se nemůžete stát obětí šikany?
  - a) ano jsem o tom přesvědčen
  - b) nevím
  - c) může se to stát

- 9) Myslíte si, že by jste byli schopni se zúčastnit šikanování druhé osoby?
  - a) asi ano
  - b) nevím asi ne
  - c) určitě ne

10) Myslíte si, že by jste měli dost odvahy zastat se žáka,ke kterému nemáte žádný vztah, ani přátelský ani nepřátelský proti šikaně?

- a) ano určitě
- b) nevím
- c) ne je to jeho věc

11) Myslíte, že by jste měli dost odvahy zastat se svého kamaráda proti šikaně?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) asi ne

12) Dokážete tolerovat chování svého kamaráda, který by šikanoval jiného žáka?

- a) ne
- b) nevím
- c) ano

13) Myslíte si, že osoba agresora při šikanování musí být méně vzdělaná nebo musí mít horší prospěch ve škole?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne

14) Předpokládáte, že osoba agresora při šikanování představuje vždy silnějšího fyzicky vyspělejšího žáka?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne

15) Myslíte, že učitel vždy může nějakým způsobem zabránit šikanování?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne

16) Dokázali by jste oznámit šikanování ve třídě oznámit učiteli?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne

17) Máte informace, kam se můžete obrátit v případě, že se stanete obětí šikany? (linka bezpečí, výchovný poradce a podobně)

- a) ano
- b) nevím
- c) ne